

Nedräkningen har börjat

I reportageboken "Landet utanför" (recenserad på sidan 59) visar författaren Kristina Mattsson på en beklämmande bild av utvecklingen i Sverige, som i sig är en kopia av Finland. Hon skriver att 84 procent av Sveriges befolkning bor på en yta som upptar drygt en procent av landets areal samtidigt som hela trakter töms på folk. I 200 av Sveriges 290 kommuner minskar befolkningen; ingen vet vad detta kommer att få för konsekvenser i framtiden.

UTVECKLINGEN i Finland är likadan. Under de fyra senaste decennierna har bosättningen i landet förtätats och koncentrerats till allt mindre (urbana) områden. Just nu bor ca 80 procent av Finlands befolkning i städer och i stadsnära landsbygd, 13 procent i kärnlandsbygd och resten, som utgör största delen av Finlands yta, i glesbygd.

Av vår landsbygd och skärgård är det endast de stadsnära områdena som utvecklas gynnsamt där det är nära till arbetsplatser och service. Drygt hälften av invånarna i den stadsnära landsbygden arbetar i städerna. Endast 40 procent av finländarna jobbar i samma område som de bor i. Landsbygden förändras sakta men säkert från "agrарbygd" till boendelandsbygd, eftersom jordbruket inte längre behöver någon stor arbetskraft. Likadant är det med skärgården som förvandlas till ett fritidslandskap i takt med att fritidsbosättningen ökar. Detta enligt "Maaseutukatsaus 2011".

PROJEKTET "Trygga skärgårdsboendet" har via intervjuer och enkäter samlat in intressanta siffror från Kimitoön och Västaboland, som visar vilken potential de deltidboende utgör för skärgårdskommunerna och dess företagare. I projektrapporten noter man dock att kommunerna stöder sina företagare dåligt, och att näringsverksamhetspolitik saknas för att bättre utnyttja de deltidboende. Det är också ett byråkratiskt problem att få skriva sig som heltidsboende i skärgården i SW Finland, pga magistratens ogina inställning. Trots att många tillbringar 60 procent av året i sin fritidsbostad betalar de sin skatt till det urbana samhälle där de är skrivna.

Rapporten i sin helhet hittas på adressen: <http://www.skargardsboende.nu/projektet/TSB-intervjuer-enkater-WEBB.pdf>.

GLOBALT SETT pågår en folkvandring till städer och tätorter. Från och med 2008 bor det för första gången i mänsklighetens historia fler människor i städer än på landsbygden.

Men är inte det något som kommer att sluta med en förskräckelse!? Har vi inte lärt oss något av historien? När det riktigt gällt är det alltid den som levat närmast naturen (jord, skog och fiskevatten) som klarat sig bäst, med egen produktion av mat och energi, hur småskaligt det än varit. Men det är just den infrastruktur som vi nu med frenesi monterar ner och låter oss villigt bli storskalighetens globala pantfångar. Hur klokt är det egentligen?

IDAG FINNS DET TEKNIK som kunde göra många oberoende av storskaliga nätverk, både inom energi- och matproduktion. Vid ökande självförsörjningsgrad och individuella lösningar minskas ett hushålls beroende av höga löner, något som alla landsbygds- och skärgårdsbor i alla tider förstått, som många unga urbana idag allt mer har tvingats inse.

Situationen i Grekland utgör ett talande exempel där allt färre greker får ekonomin att gå ihop. Den unga välutbildade generationen saknar arbetsplats och en lön som de kan leva på. Värst är läget i de större städerna. Resultatet är en omfattande flykt till rötterna på landsbygden och öarna. Massor av unga söker jobb som hjälparbetare på bondgårdar där de jobbar för mat och husrum. Och det finns gott om obebodda hus och övergivna jordplättar att sätta i skick.

Enligt tidningen Landsbygdens Folk har den grekiska producentorganisationen fått 40 000 nya medlemmar under de två senaste åren.

Det småskaliga är deras överlevnad. Mat för dagen. Snart är vi tillbaka i ruta ett, där naturahushållningen igen tas till heder. EU till trots.

DE TUSENTALS EU-miljarder som just nu är i omlopp i ett globalt sifferkaos är svårt att greppa för vanliga medborgare.

I Åbo Underrättelser (8.11.2011) skriver Torbjörn Kevin om nationella politiker som har låtit sig luras av finansmarknadens aktörer som borde ha kunnat räkna ut att det finns en ända med förskräckelse om skuldsättningen tillåts växa in absurdum.

Han avslutar ledaren så här: "Finansmarknaden är i för hög grad en samling alkemister – som när det omöjliga blottläggs får hjälp av det allmänna. I den jordmånen groor populismen. Är det då den som skall klandras?"

Det är denna sifferfixering som sätter sina spår i den strukturomvandling som obevekligt drar över våra bygder. Allt skall vara storskaligt, kostnadseffektivt, industrialiserat, urbaniserat och tätt hoplänkat med en global världsekonomi (och politik) byggd på bonuskulturer och kortsiktiga bluffsystem för att optimera vinsterna.

SLUTET PÅ nedräkningen märks när företag och industrier stänger och flyttar för att exploatera underutvecklade länders arbetsmarknader. Det är nykolonialism anno 2000-talet.

Sen när skolan, värden, banken, posten, småskalig företagsverksamhet och lokaldemokrati monteras ned i det egna lokalsamhället – är slaget förlorat. Detsamma gäller påtvingade storskaliga kommunreformer som utgör ett hot för vårt kustsvenska kulturområde.

Finby (Särkisalo) som tidigare var en tvåspråkig skärgårdskommun, granne till Kimitoön, tillhör idag Salo stad. Med rösterna 38-37 beslöt dess (finska) stadsfullmäktige i november att stänga Finbyhemmet; åldringarna från skärgården skall nu flyttas in till finska Bjärnå. Och med Sjundeås orientering till finnbygderna norrut (trots folkomröstning som var emot) har nedräkningen för gamla kustsvenska bygder redan inletts. Se där storkommunstukets verklighet välsignad av stadsgenlig omröstningsdemokrati. Redskapen är demokratiska, men slutresultaten ändå odemokratiska, som Peter Backa uttrycker det i sin artikel. Vem står i tur nästa gång? ♦

Anita Eklund

Inte så illa egentligen

Några anteckningar om befolkningsutvecklingen i skärgården
– före de stora kommunala omvälvningarna

TEXT: KJELL ANDERSSON

Diskussioner om landsbygdens, och skärgårdens, utveckling och framtid blir ofta svartmålningarnas förlovade land: nedgång, nedläggelse, förgubbning/förgumning, avfolkning, förbuskning.

▲ Bildtext. © Fotografen.

Sällan har de dystra profetiorna dock stöd i konkreta fakta; det är snarare ofta schabloner i gränslandet mellan tro och tyckande och selektiva faktauppgifter som lever sitt eget liv, på samma sätt som tex pandemin svininfluensa för något år sedan.

Tvärtemot svartmålningarna kan man faktiskt hävda att landsbygden – och skärgården – är mer i händelsernas centrum i dag än någonsin under den moderna epoken. Se bara på den akademiskt färgade medelklassens intresse för det ”naturliga”, det autentiska, det långsamma, kroppen – och själen – som blir ett med sin omgivning, etc. Till övervägande delen förläggs detta till en rural värld!

MÅNGA HÄVDAR kanske att detta är romantiska fantasier, fabricerade av en urban elit som har råd med detta medan verkligheten ute på landet är en helt annan. Vid en närmare granskning är kopplingarna mellan denna ”urbana” grupp och landsbygden-skärgården många: sommarstugor, andra bostäder, lantligt boende med pendling (eller distansarbete), hobbyn såsom ridning, svamp och bärplockning, fågelskådning, segling, jakt med mera.

De grupper jag talar om här utgör inte skärgården, men väl en del av den, och det finns ingenting som säger att skärgården måste se ut som på 1930-, 1940- eller 1950-talen, det var tvärt om en speciell epok sett i ett längre perspektiv. Och, ur ett sociologiskt perspektiv: den intellektuella medelklassen har alltid varit föregångare, det som den representerar under en epok sipprar ner till andra samhällslager under de följande. Men nog om dessa högtflygande visioner!

I STÄLLET skall jag gå ner på en mycket konkret nivå, befolkningsutvecklingen i den sydvästra skärgården, kommun för kommun innan den stora kommunala omvälvningen, som ännu pågår, och som både förändrar bilden, och i sig också kan ha en direkt påverkan på befolkningsutvecklingen. Jag kommer att presentera några anteckningar som dels, i omarbetad form, hänför sig till slutet av 1990-talet då jag aktivt forskade i skärgårdens utveckling, dels är pinfärska och baserade på nyss framtaget material. Befolkningsutvecklingen i skärgården är inbäddad i en kontext – näringar och försörjningsmöjligheter, politik och förvaltning, intern struktur såsom köns- och åldersfördelning, etc.

Befolkningsutveckling

Dessa faktorer är centrala, men de kommer här inte att beröras mer än som en underförstådd fond, som tidskriften Skärgårds läsare själva väl känner till. Avsikten är att via de enkla befolkningsutvecklingstalen peka på att situationen i skärgården ingalunda är så entydigt problematisk som debatten ofta vill göra gällande, speciellt som viktiga tal som fritidsboende, besökare, medborgerlig aktivitet o dyl här lämnas helt utanför.

ANTECKNINGAR FRÅN det förra millenniet visar att 1950- och 1960-talen präglades av en kraftig befolkningsminskning, i såväl den åländska skärgården som skärgården i det som tidigare var Åbo och Björneborgs län (tabell 1).

Under 1950-talet var befolkningsminskningen betydligt kraftigare i den åländska skärgården än öster om Skiftet (märk nedgången på nästan 35 procent på 10 år); under 1960-talet mer eller mindre utjämnades skillnaden mellan regionerna i och med att befolkningsminskningen mattades av i den åländska skärgården och tilltog i f d Åbo och Björneborgs län. Sett över hela 20-årsperioden var åderlåtningen dock betydligt större i de åländska skärgårdskommunerna än i skärgårdskommuner-

na i f d Åbo och Björneborgs län (en minskning med hela 53,8 % mot 42,9 %).

Inom regionerna, det vill säga om man granskar utvecklingen kommun för kommun, framträdde under perioden inga klara mönster vad gäller befolkningsutvecklingen. Detta gäller även förhållandet mellan "centrala" och mer avlägset belägna kommuner, vilket man, mot bakgrund av de uppfattningar som funnits om mönstren i skärgårdens befolkningsutveckling, dvs att periferin avfolkas först (tex Aarnio 1987; Levande skärgårdar 1994), kunde föreställa sig att skulle "ge utslag" i siffermaterialet.

Den negativa befolkningsutvecklingen i skärgården fortsatte i början av 1970-talet men under senare delen av årtiondet skedde en stabilisering, varför den totala befolkningsminskningen under 1970-talet, i såväl den åländska skärgården som skärgården i f d Åbo och Björneborgs län, kom att ligga strax över 10 procent.

I BÖRJAN AV 1980-talet vände trenden definitivt. Som Erland Eklund (1988, 101) konstaterade i en välciterad undersökning, ökade befolkningen i de

Befolkningsutvecklingen i skärgården 1950-2008

Tabell 1	1950	1960		1970		1980		1990		
	Tot.	Tot.	Föränd. %	Tot.	Föränd. %	Tot.	Föränd. %	Tot.	Föränd. %	
Gustavs	2072	1877	-9,4	1503	-19,9	1285	-14,5	1150	-10,5	
Velkua	466	255	-42,9	191	-28,2	133	-30,4	241	81,2	
Nagu	2664	2127	-20,2	1483	-30,3	1399	-5,7	1431	2,3	
Korpo	2128	1761	-17,2	1224	-30,5	1088	-11,1	1124	3,3	
Iniö	738	491	-33,5	316	-35,6	256	-19	260	1,6	
Houtskär	1644	1162	-29,3	822	-29,3	732	-10,4	726	-0,8	
Sottunga	396	260	-34,3	175	-32,7	149	-14,9	133	-10,7	
Kökar	809	581	-28,2	369	-36,5	304	-17,6	296	-2,6	
Föglö	1717	1057	-38,4	684	-35,3	608	-11,1	606	-0,3	
Vårdö	962	512	-46,8	422	-17,6	387	-8,3	386	-0,3	
Kumlinge	979	695	-20	523	-24,7	454	-13,2	465	2,4	
Brändö	1164	829	-28,8	612	-26,2	550	-10,1	529	-3,8	
Åboland	9712	7673	-21	5539	-27,8	4893	-11,7	4932	0,8	
Åland	6027	3934	-34,7	2785	-29,2	2452	-12	2415	-1,5	
Totalt	15739	11607	-26,3	8324	-28,3	7345	-11,8	7347	0	

tolv skärgårdskommuner som vi här har under lupp åren 1980-1984 med 153 personer (127 personer i f d Åbo och Björneborgs län och 26 i de åländska kommunerna).

Uppgången i början av 1980-talet mattades dock av mot slutet av årtiondet, varför siffrorna för hela 1980-talet gick mer eller mindre jämnt ut. En indikation om den befolkningsmässiga dynamiken i skärgården under 1980-talet, ger dock det faktum att befolkningsminskningen och avfolkningen stannade upp också i den av Gunnevi och Karin Bergbom (1975; 1989) undersökta södra, yttre, skärgården i Åboland, med sina små öar. Också här skedde det faktiskt en liten befolkningsökning åren 1973-1986 (Bergbom & Bergbom 1989, 212).

PERIODEN 1990-1998 (uppgifterna finns inte i tabellform) blev igen något negativare i befolkningshänseende, åtminstone för kommunerna i f d Åbo

och Björneborgs län. Befolkningsminskningen i dessa kommuner blev 5,3 procent medan den i de åländska kommunerna stannade vid obetydliga 0.7 procent.

Några klara mönster vad gäller de olika kommunerna, kunde under 1990-talet inte avläsas – vilket gällde också för 1980-talet. Det är dock värt att notera att kommunen Gustavs i norra delen av fd Åbo och Björneborgs läns skärgård, uppvisade klara minussiffror under såväl 1980- som 1990-talet. Samtidigt är denna kommun en av de minst "skärgårdsmässiga", eftersom största delen av kommunen har fast förbindelse till fastlandet. Gustavs "avviker" också från de övriga kommunerna genom att den är enspråkigt finsk. Det samma gäller dock Velkua, vilken under de senaste årtiondena haft en synnerligen gynnsam utveckling (Andersson 1999).

Tabell1, källor:

År 2000: Väestörakenne [sisäinen tietokanta]. Väestö iän ja sukupuolen mukaan kunkin tilastovuoden lopun aluejaolla 1987-2007. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu 8.8.2011]

År 2005 och 2008: Statistikcentralens PX-Web-databas. [11.8.2011]

Väestörakenne. Väestö iän ja sukupuolen mukaan kunnittain 2003-2010 kunkin tilastovuoden aluejaolla. Helsinki: Tilastokeskus.

2005: Väestö 31.12.2005, kunnat vuoden 2005 aluejaolla, 2008: Väestö 31.12.2008, kunnat vuoden 2008 aluejaolla

	1995		2000		2005		2008		1950-2008
	Tot.	Föränd. %	Tot.	Föränd. %	Tot.	Föränd. %	Tot.	Föränd. %	Föränd. %
	1075	-6,5	1008	-6,2	930	-7,7	910	-2,6	-56,1
	237	-1,7	252	6,3	245	-2,8	264	7,8	-43,3
	1453	1,5	1447	-0,4	1429	-1,2	1427	-0,1	-46,4
	1087	-3,3	975	-10,3	883	-9,4	845	-4,3	-60,3
	252	-3,1	237	-6	253	6,8	250	-1,2	-66,1
	721	-0,7	693	-3,9	670	-3,3	621	-7,3	-62,2
	125	-6	129	3,2	127	-1,6	115	-9,4	-71
	310	4,7	296	-4,5	303	2,4	262	-13,5	-67,6
	599	-1,2	595	-0,7	596	0,2	576	-3,4	-66,5
	401	3,9	409	2	426	4,2	449	5,4	-53,3
	433	-6,9	405	-6,5	355	-12,3	360	1,4	-63,2
	549	3,8	514	-6,4	519	1	518	-0,2	-55,5
	4825	-2,2	4612	-4,4	4410	-4,4	4317	-2,1	-55,5
	2417	0,1	2348	-2,9	2326	-0,9	2280	-2	-62,2
	7242	-1,4	6960	-3,9	6736	-3,2	6597	-2,1	-58

Befolkningsutveckling

BEFOLKNINGSMINSKNINGEN under den något kortare perioden 1990-1995, vilken sammanföll med den ekonomiska recessionen i Finland, var i fd Åbo och Björneborgs län 2,2 procent; i de åländska kommunerna blev resultatet ett plus på 2 personer (Andersson 1998). Befolkningsminskningen accelererade således under åren efter recessionen – när det också i övrigt kom in ett flertal larmrapporter om en ny massflykt från landsbygden, in till städerna. Fortfarande kunde man dock uppleva situationen i skärgården som relativt tillfredsställande - ”Jag ser inte några allvarliga hotbilder”, som en kommundirektör i skärgården uttryckte sig när jag intervjuade honom 1999. Trots den relativt gynnsamma utvecklingen sedan mitten av 1970-talet var dock såväl ålders- som könsstrukturen i ett flertal av skärgårdskommunerna problematisk.

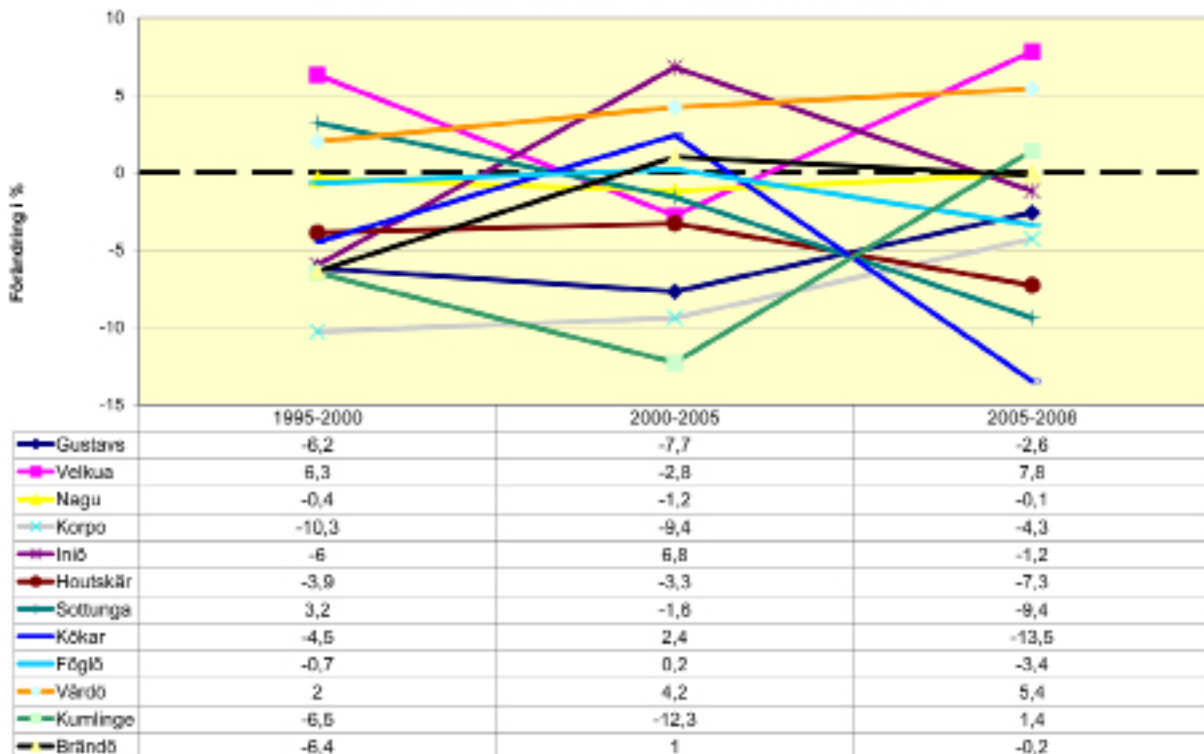
De skulle komma att få svårigheter att bibehålla sin befolkning ”av egen kraft”, utan inflyttning (Finnäs 1998). Således ställdes krav på dynamik, utvecklingsförmåga och ”dragningskraft” i skärgårdskommunerna.

FRÅN PINFÄRSKA anteckningar (figur 1) framgår utvecklingen mellan åren 1995 och 2008 i de kommuner som ovan berörts. Man kan konstatera att den övergripande utvecklingen går något på minus men att det inte är siffror som kommer i närheten av utvecklingen under 1950-, 1960- och 1970-talen, speciellt inte de två första årtiondena.

Det som är signifikant är också att det inte på något sätt rör sig om en entydig utveckling, vissa kommuner uppvisar plus och andra pendlar mellan olika grader av plus och minus. Inte en enda kommun kännetecknas av en entydigt negativ befolkningstrend över tid.

Figur 1

Befolkningsförändringar i Finlands sydvästra skärgård 1995-2008

PÅ KOMMUNNIVÅ uppvisar Vårdö och Velkua goda siffror. Detta är inte förvånande i och med att båda är fastlandsnära/partiellt fastlandskommuner som kan dra till sig pendlare som både kan bo i/uppleva en skärgårdsmiljö och dra nytta av de goda kommunikationerna. Den här faktorn ger dock inte heller något entydigt utslag i och med att också Iniö, som måste betraktas som en "perifer" skärgårdskommun och som speciellt under perioden 2000-2005 uppvisade mycket goda siffror.

En stor kommun som Nagu ligger stabilt under hela perioden 1995-2008, men kan inte heller briljera med några entydigt positiva siffror. De två yttre "kusinkommunerna" Korpo och Houtskär uppvisar lite negativare siffror med trender som går i motsatt riktning, uppåt för Korpo och nedåt för Houtskär. I Korpos fall känner de flesta till svårigheterna med indragna statliga verksamheter och tjänster medan Houtskär helt naturligt har en viss belastning av ett perifert läge och de svårigheter det tex innebär för pendling. De yttre åländska skärgårdskommunerna pendlar friskt i befolkningshänseende men några ensidigt negativa trender är det absolut inte frågan om; det som siffrorna speglar är förmodligen enskildheternas och slumpens betydelse i små sammanhang – en, eller två barnfamiljers in eller utflyttning under en femårsperiod kan omkasta siffrorna markant.

SETT UR ETT efterkrigstidsperspektiv har de skärgårdssamhällen som jag här granskat förlorat ca 60 procent av sin befolkning.

Det kan tyckas mycket och katastrofalt men allt måste ses i sitt historiska ljus. Den kolonisering av ytterskärgården som skedde i slutet av 1800-talet och som skapade den "Stormskärs Maja skärgård" som Anni Blomqvist skriver om, var ur många synvinklar överbefolkad.

Överbefolkningen kvarstod under första delen av 1900-talet, och kunde förtgå tack vare olika slag av innovationer, tex småbåtsmotorn som möjliggjorde ett helt annat slag av effektivt skärgårds- och kustfiske än det traditionella. Samtidigt var redan detta fiske övereffektivt – exploaterande – och förändringstrycket kom från betydligt fler håll än statsmaktens, som man kanske lättast skyller den negativa utvecklingen i skärgården på. I själva verket torde statsmakten genom en världsunik skärgårdspolitik som startade i och med den sk

▲ Ödehus på en skärgårdsö i Nagu. © Håkan Eklund.

Skärgårdskommittén i slutet av 1940-talet avsevärt ha dämpat det förändringstryck som funnits i skärgården och gjort den till den, åtminstone delvis, livskraftiga och dynamiska region som den är idag.

JAG HAR HÄR koncentrerat mig på skärgården i en mycket snäv bemärkelse, befolkningsutvecklingen med hänsyn till "bofast befolkning". Detta befolkningsbegrepp är en kvarleva från Gustav Vasa, och borde av ett flertal anledningar bytas ut mot ett som motsvarar vår tid med en ständig rörlighet och en allt större svårighet att legitimt abstrahera till detta fast bosatta-begrepp, framför allt i skattehänseende. Med ett vidgat befolkningsbegrepp går det betydligt bättre för skärgården, eller vad sägs om trängseln på färjorna under sommarperioden och i synnerhet i marinorna i juli? Det är dock självklart fortsättningsvis centralt att följa med skärgårdens befolkningsutveckling ur året om-synvinkeln och därför efterlyser jag från offentligt håll statik och bokföring som trots administrativa

Befolkningsutveckling

reformer möjliggör monitorering av det som sker på det som var den gamla kommunnivån.

Det är i själva verket centralt om man vill se hur de jättekommuner som nu bildats sköter sig. Samtidigt är det på inget sätt självklart.

Det var tidigare, och är fortfarande, mycket svårt att komma över statistik på nivåer nedan om de gamla kommunerna. Det är främst genom forskare som Stig Jaatinen och Gunnevi Bergbom som vi känner till den historiska befolkningsutvecklingen på de små öarna. ♦

Källor och litteratur

Aarnio, Eero. 1987. Selvitys saariston elinolosuhteista vuosina 1985-86. Helsinki : Sisäasiainministeriö, Aluepoliittinen osasto (Aluepoliittisia tutkimuksia ja selvityksiä 6/87).

Andersson, Kjell. 1998. Behåller skärgården livskraften? Nordenskiöld-samfundets tidskrift 58: 3-13.

Andersson, Kjell. 1999. Saaristostatus kehityksen valtiokortina? Velkuan asukasluke ja elinkeinot virallisen tilaston valossa. I Pitkä soutu (ed. Anja Tuomisto). Religionsvetenskapliga skrifter nr 46, Åbo Akademi 1999: 51-59

Bergbom, Gunnevi. 1975. Befolkningsförändringar på öarna i skärgårdshavet. – Skärgård i omvandling. Miljö och människa i Finlands skärgård. Utgiven av Norden-skiöldsamfundet i Finland, s. 117–124. Borgå: Rabén & Sjögren.

Bergbom, Gunnevi & Bergbom, Karin. 1989. Befolkning och ägoförhållanden i södra Skärgårdshavet 1954–1986. – Nordenskiöld-samfundets tidskrift 49 supplementum: "Kontakt och konflikt i skärgården". Nordiskt symposium om skärgårdsfrågor 20.–21.9.1986, Hanaholmens Kulturcentrum för Sverige och Finland, Esbo, Finland. Arrangerat av Nordenskiöld-samfundet i Finland r.f. och Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi, med stöd av UNESCO-kommissionen i Finland, s. 210–222. Helsingfors: Nordenskiöld-samfundet i Finland r.f.

Bergbom, Gunnevi & Bergbom, Karin. 2006. Befolkningsförändringar och ägoförhållanden på utskären i Skärgårdshavet 1954-2004. Skärgård nr 1/2006, s. 73-83.

Eklund, Erland. 1988. När skärgården fick livskraften åter. Utvecklingen i tolv skärgårdskommuner 1975-1985. NordRefo (2): 100-106.

Finnäs, Fjalar. 1998. Demografiska trender och framtidsutsikter i den sydvästra skärgården. Nordenskiöld-samfundets tidskrift 57: 67-76.

Levande skärgårdar. 1994. Betänkande av Utredningen för en levande skärgård. Stockholm: Fritze (Statens offentliga utredningar 1994: 93).

Artikelförfattaren

Kjell Andersson är professor i samhällsvetenskap med inriktning på rural forskning vid Åbo Akademi i Vasa

Adress: Åbo Akademi i Vasa.

Strandgatan 2, (A huset)

PB 311, FIN - 65101 Vasa

Tfn: +358(0)6 324 74 94

e-post: kjell.andersson@abo.fi

Värva, ärva och fördärva

– om hutlösa tomtpriser och omöjliga arvsskiften

TEXT: THOMAS ROSENBERG

Det heter att finländarna helst av allt vill bo i en liten röd stuga vid stranden, mitt i centrum, med alla bekvämligheter och kort avstånd till olika former av service. En omöjlig kombination, med andra ord. Men så tycks vi vara funtade. Speciellt när det gäller vårt fritidsboende – som ju numera utsträcker sig över en allt större del av året.

Viktigast tycks de första kriterierna vara, dvs att man vill bo i eget hus, med egen strand. Det syns i all synnerhet i priserna på bostäder och fritidsfastigheter. Strandtomter betingar ett skyhögt pris jämfört med tomter utan strand.

DETSAMMA GÄLLER för övrigt också det "vanliga" bostadsbyggandet, där begreppet "havsnära" numera är det främsta trumfkortet i marknadsföringen av nya bostadshus och boendemiljöer. Vilket lett till att man bygger alldeles invid havet, ja rentav på det (som man nu planerar tex på Drumsö i Helsingfors), på ett sätt som strider mot sunt bondeförnuft. Eller kanske snarare fiskarförnuft, eftersom ingen med kännedom om havet tidigare hade byggt sin stuga vid strandlinjen. Man byggde alltid högre upp, på ett lämpligt och torrt tun skyddat för väder och vind. Dagens havsnära byggande kommer antagligen om några decennier att visa sig lika vansinnigt som 1970-talets platta tak.

MEN LÅT OSS ÅTERGÅ till fritidsfastigheterna. Jag har av förekommen anledning blivit tvungen att jämföra prisnivåerna på olika typer av fritidshus, och fullständigt förbluffats över hur stora skillna-

derna är. Inte bara regionalt (för närheten till metropolerna syns givetvis direkt i prisnivån) utan också beroende på just om tomten har strand eller inte. Givetvis inverkar det också om det finns bilväg ända fram, elektricitet, bygggrätt och annat, men detta med strand tycks vara speciellt utslagsgivande.

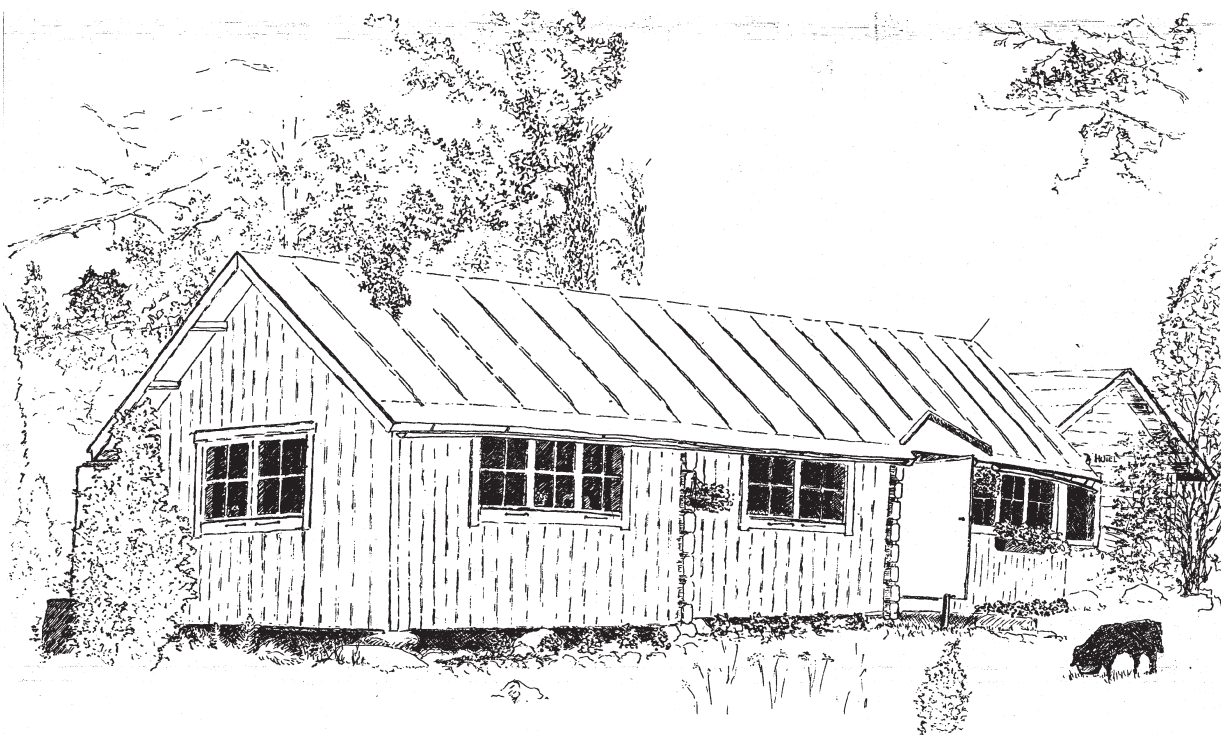
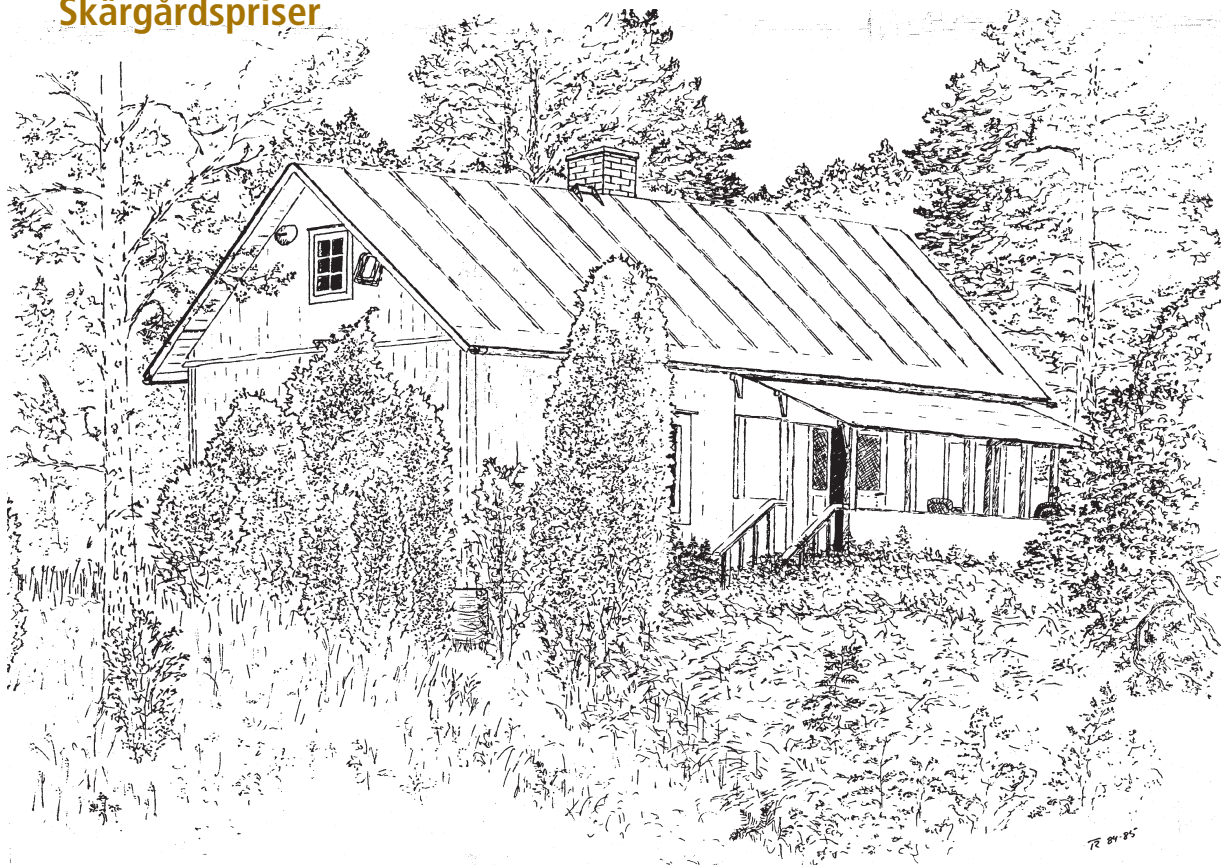
Och då spelar det inte så stor roll hur stranden ser ut, eller vartåt den vätter, huvudsaken är att man har de där metrarna vattenkontakt, och kan doppa tårna i eget vatten (vi är ju i Finland rätt unika med att också äga vattnet utanför).

KLART ATT KLIPPOR och sandstrand kostar mer än stenar och vass, och att västsluttning och aftonsol är dyrare än österstrand och skugga – men det är liksom bara grädden på moset.

Och det är lite komiskt, förstås, eftersom en tomt utan strand på många sätt är enklare och behagligare för sin ägare. Inga bekymmer med båt- och bilplats (idag nästan svårare att komma över än själva tomten, och därför hutlöst dyra), ingen åga över båtar som far illa av högvatten och höststormar, inga mardrömslika och skumpande färder över vindpiskat hav. Ingenting av allt det som i praktiken på många sätt plågar och försvårar – och fördyrar – sommarstugeägarens liv. För att inte tala om att säsongen för de flesta i praktiken blir så mycket kortare eftersom stugan är svårtillgänglig, eller helt onåbar, under en stor del av året.

MEN NEJ, priserna är ändå orimligt uppskrivade. Det har en hel del konsekvenser, förstås, av vilka jag här skall koncentrera mig endast på några.

Det innebär ju bl a att de flesta aldrig har råd att köpa sig en sådan tomt – om de inte har ärvt den, förstås. (Men också det har sina sidor, varom mera nedan.) Det i sin tur gör att det sker en långsam omvandling av den sociala strukturen i skärgården och längs sjöstränderna. På samma sätt som den välbeställda medelklassen tagit över stora delar av

de tidigare fattiga, men ack så tjugiga trähuskvarteren i våra städer. Fattigt folk må nöja sig med allemansrätten på de få tillgängliga strandtomter som finns kvar. Gudskelov har vi organisationer som *Föreningen Nylands friluftsområden rf* (www.uudenmaanvirkestalueyhdistys.fi), som köper upp fastigheter just med tanke på att ge också dagens kastlösa en möjlighet att se havet.

JAG SER DET ju så tydligt i den utskärgård där jag själv håller till: om och när någon värdefullare fastighet läggs ut till försäljning (och det sker ganska sällan) köps de i regel upp av mer eller mindre förmögna privatpersoner, firmor, stiftelser eller organisationer. Om de alls läggs ut till försäljning, vill säga, för dels går tomterna ofta vidare i släkten, dels säljs många av de bästa objekten enligt uppgift under bordet, dvs via djungeltelegraf, och när aldrig fastighetsförmedlarna och därmed en större allmänhet. Hugade köpare med feta plånböcker tycks det finnas gott om, så varför blanda in förmedlarna?

Men det kan också ha sina sidor att ärva en dylik fastighet, just med tanke på de högt uppskruvade fastighetsvärdena. Att plötsligt inse att man sitter på en förmögenhet kan ju te sig som en lottovinst, eller hur? Men verkligheten är ofta en annan. Det är ju inte lika muntert om den fastighet man ärvt har gått i släkten och alltid betraktats som något man självfallet endast har till låns, och sedan skall överlämna vidare åt följande släktled. Åtminstone i samma skick som man fick det, helst bättre. Och har man dessutom långt över sekelgamlas och kulturhistoriskt värdefulla byggnader, som i mitt fall, är detta ett uppdrag som är lika förpliktande som det är dyrt och besvärligt. Alla mina sympatier till dem som ärvt ett gammalt slott, trevligt att visa upp men hopplöst dyrt att upprätthålla!

PROBLEMET ÄR långtifrån obekant, och aktualiseras varje gång ett dödsbo skall skiftas. Många är de finlandssvenska sommarställen och lantegendomar där konflikter varit legio, inte minst då de skall skiftas. Det vanligaste sättet att lösa den omöjliga ekvationen är att låta fastigheten förbli oskiftad. Vilket givetvis inte utesluter oändliga konflikter kring hur stället skall utnyttjas i praktiken; vem som bor i vilka hus, under vilka tider av säsongen,

framför allt under den korta och intensiva sommaren, osv. En ständigt pågående träta som tyvärr förgiftar mångens sommar.

Men egendomen hålls ju åtminstone kvar inom släkten, vilket ofta varit tidigare generationers önskan och förhoppning. Men så icke längre med de orimliga prisnivåer som strandtomter idag betingats, och de omöjliga situationer de försätter arvingar i. Då hjälper det föga att förfäderna roterar i sina gravar. Pengarna skall fram, eller flyttbilen packas.

OM JAG SKRIVER i egen sak? Självfallet. Men det finns antagligen många som känner igen sig. Vad det i mitt fall handlar om kan ni läsa i ett tidigare nummer av *Skärgård* (1/2006), som beskrev vad ett sommarställe innerst inne betyder för så många av oss. Ett paradiset som för min egen del plötsligt framstår som en hägring. Ett barndomsminne som kanske för all framtid förblir bara ett minne. ♦

Referenser

Rosenberg, Thomas: *Skärgården och längtan till landet* som ännu är. *Skärgård* 1/2006. Illustrationer: Thomas Rosenberg.

Artikelförfattaren

Thomas Rosenberg är PM, sociolog, skriftställare och samhällsanalytiker.

Adress: Drottninggatan 28, 07900 LOVISA
Tfn: +358 (0)19 532 460, +358 (0)50 528 7171
e-post: thomas.rosenberg@sulo.fi

◀ "Ett barndomsminne som kanske för all framtid förblir bara ett minne." © Illustrationer: Thomas Rosenberg

Om boende och distansarbete i skärgården: försöka duger!

TEXT: JAN-ÅKE TÖRNROOS

BILD: HÅKAN EKLUND

I mer än sex år har jag varit inskriven som fast boende i Brändö kommun på Åland. Min fars släktrötter kommer härifrån. Under tiden som Brändöbo har jag konsoliderat min tillvaro i skärgården genom att ha köpt en vinterbonad fastighet som renoverats och som ligger inne i byn. Åretruntboendet har förbättrats avsevärt genom det här.

Allt fler människor som arbetar i tätorter och städer har konverterat sina fastigheter till åretruntboende och vistas (och arbetar) en allt längre tid i skärgården. Men det finns många "men" för att kunna få arbetet att fördelas på ett effektivt och relevant sätt på två orter. Flera omständigheter borde definitivt tala för att utveckla möjligheterna för distansarbete.

FÖR EGEN DEL, som forskare, spelade flera faktorer in; för drygt två år sedan blev bredbandsförbindelsen efter många om och men utbyggd i min hemkommun, efter en del barnsjukdomar fungerar den nu bra.

Allt flera arbetsmoment kan därför utföras via datorn på distans. Det gäller handledning, forskning, undervisning och kontakter till kolleger inom mitt speciella fält.

Behov finns för att få tid för egen forskning och kontemplation för att kunna arbeta effektivt och

nå olika mål i arbetet. Forskningen kräver inläsning och reflektion av det stoff man är involverad i. Det här anser jag vara den största fördelen med arbete på distans, för en lärare och forskare inom det samhällsvetenskapliga fältet

VANLIGTVIS TAR DET ca tre timmar att ta sig till och från Brändö - Åbo. Det kräver därför en noggrann planering. Mötesagendan och föreläsningarna ska läggas upp så att tiden för forskning och andra uppgifter som kräver närvaro vid universitetet kan skötas effektivt. Genom kollektiva trafiklösningar under helgerna får man tillfälle till arbete också under resan; vi vill undvika att använda egen bil i alltför hög grad. Det är också bra att det finns internetuppkoppling på de större skärgårdsfärjorna. Under 35 minuters färden med MS Viggen över Skiftet hinner jag både läsa och svara på e-postmeddelanden.

DISTANSARBETE för en lärare och forskare är ändå inte det lättaste; bredbandsuppkopplingen och arbetssätten idag har dock underlättat arbetet avsevärt. Genom digitala möten och kontakter via Skype har direkta kontakterna förbättrats och via VPN-tunneln på datorn får jag tillgång till de tidsskrifter jag behöver; redan den bokhylla jag har på datorn idag är till stor hjälp. Jag har en stor del av den samlade litteraturen i min bärbara dator idag och vid behov kan jag söka mera via nätet.

Möten och direktkontakten med studerande och kolleger gör att det under terminerna finns ett starkt behov av att vara på plats i Åbo. Jag försöker vara flexibel med handledning och har nästan alltid en tid mitt i veckan då jag är tillgänglig för möten med studerande. Man kan definitivt inte ersätta direktkontakten helt med digital teknik, fast det blivit mycket bättre och lättare. Det beror också på sakens natur. Ibland känns det som om jag är mera närvarande än många studerande.

PÅ AKADEMIN går dagarna till undervisning, möten, handledning och (i allt högre grad) det vi kallar för administration (som idag kan skötas via nätet, men inte alltid). Forskningen blir ofta fragmentarisk och avbruten med andra göromål. Det finns ett dilemma i att man måste vara både närvarande och frånvarande i lämpliga portioner för att kunna uppfylla de krav en akademiker av idag förväntas göra, det vill säga:

- Att publicera forskningsrön, helst i internationella tidskrifter och helst på en kontinuerlig basis.
- Att handleda studerande för grund- och forskarexamen och uppvisa resultat (minst ½ doktor per professor/år och ca 5 magisterexamina per professor/år).
- Att bygga upp forskningsprojekt och skaffa extern finansiering för egna doktorander och forskare/team eller grupper mellan olika universitet.
- Att internationalisera verksamheten och hålla kurser också på engelska och vara med i internationella forskargrupper.
- Att delta i internationella konferenser med föredrag och ordna dylika vid hemuniversitetet och att besöka utländska universitet och bygga upp internationella kontakter.
- Att leda det egna ämnet, personalen och delta i ledande uppgifter på universitetet.
- Att vara aktiv med den sk tredje uppgiften, dvs att delta i samhällsdebatten och synliggöra forskningen i populär form.

Det här utgör kärnan i en professors arbetsuppgifter. Till det här kommer naturligtvis behovet av att delta i de olika institutionsorganen och de arbetsgrupper som hela tiden skapas för olika ändamål (strategiarbete, undervisningsplanering, kvalitetsfrågor, personalärenden, organisering, mm.)

SOM FRAMGÅR av det här blir tiden för forskningen nedtyngd av de många olika krav och förväntningar som akademikerna idag ställs inför. Det gäller speciellt dem som sköter ledande uppgifter i organisationen. Arbetet löper nog en stor risk att bli alltför spretigt.

För min egen del avsåg jag därför att skapa en tvådelad existens där forskningen till vissa vitala delar kunde "flytta ut" medan undervisning och ledningsuppgifterna skulle skötas "i stan". I en artikel i tidskriften Skärgård (nr 2/2006) har jag berört det här och myntat begreppet hybridboende som ett uttryck för det här tvåsamma livet.

HITTILLS HAR FÖRSÖKET inte lyckats alltför väl. Mina ledaruppgifter och behovet att vara på arbetsplatsen kräver min närvaro under den absoluta merparten på min arbetsort. Sommarhalvåret är bättre då jag bla kan åka båt och flexibiliteten ökar. Men det är vinterhalvåret som ger friden och ron att verkligen kunna koncentrera sig i skärgården. Genom undervisningsfria veckor kan distansarbetet planeras i god tid.

Forskningen kunde också läggas ut exempelvis genom att ett forskarteam kunde arbeta koncentrerat i skärgården under kortare tider. Man kunde också ordna mindre symposier och möten speciellt från våren till senhösten för kolleger och

forskarteam. Det här är underutvecklat och skulle aktivera flera byar som har kapacitet för att arrangera och paketera sådana möten. Här kunde vi själva, vid universiteten i Finland, med fördel aktivera den här tanken! Det här skulle också motivera till distansarbete och en utveckling av den.

JAG TROR ATT MAN borde kunna skapa en mera stabil rytm där man under de akademiska terminerna skulle ha en förlängd helg där minst en dag kunde ägnas åt forskning och vid behov "fjärrnärvaro" med universitetet. Under sommarhalvåret kunde det motsatta gälla dvs kortare, eller "lång vecka vs kort vecka", lösningar kunde vara melodin.

Min övertygelse är nog ändå att närvaron i tillräcklig mån också behövs på arbetsplatsen. Möten i skärgården kunde delvis förbättra situationen och kanske skapa en kreativ miljö för forskarteam och grupper.

Jag måste själv medge att det har varit utmanande att få systemet att fungera. Under de in-

tensivaste studieperioderna är jag närmast en helgpendlare och håller till på Akademien under veckorna. Familjeförhållanden är också en orsak eftersom jag också vill vara med mina fyra små barnbarn. Men de har inte heller något emot skärgården, vilket underlättar familjekontakterna.

MINA TANKAR om hybridboende och distansarbete har tagit tid att utveckla och har inte ännu fullt ut kunnat realiseras så som jag tänkt mig. Jag är ännu i ett försöksskede och måste utveckla ett system där familjelivet, transporterna och den digitala tekniken ännu bättre kan utnyttjas för distansarbetet och att plocka fördelarna av det. Till en del kan jag skylla på de ledaruppgifter jag påtagit mig.

Till syvende och sist finns det kanske yrken där distansarbetet lämpar sig ännu bättre: konstnärer, översättare, författare, arkitekter och så vidare. De finns ännu många "kanske, kanske, kanske". ♦

Artikelförfattaren

Jan-Åke Törnroos är prefekt för Handels-
högskolan vid Åbo Akademi.

Adress: Henriksgatan 7, 20500 ÅBO

Tfn: + 358 (0)2 215 3266

e-post: jtornero@abo.fi

Hotande marginalisering av skärgården

TEXT: JAN SUNDBERG

Skärgården och dess befolkning har blivit och hotar bli allt mer marginaliserade från två olika håll. Dels inskränks friheten i befolkningens dagliga liv genom att omfattande jord- och vattenområden har sålts till fritidsfolk och dels kringsskär det demokratiska inflytandet och den lokala tjänsteproduktionen genom redan genomförda och planerade kommunsammanläggningar.

Eftersom särskilt den förstnämnda inskränkande faktorn ofta lyfts fram i enbart positiva ordalag tar jag mig friheten att föra en kritisk diskussion som avser att utmynna i ett konstruktivt förslag. Jag inleder med frågan om jordägoförhållandena och fortsätter därefter med frågan om lokal demokrati och tjänsteproduktion.

DEN ALLMÄNT accepterade synen är att fritidsbyggelsen och i förlängningen fritidsfolkets jord- och vattenförvärv är en tillgång för skärgården. Utan fritidsfolk som partiellt bor i skärgården skulle skärgården vara betydligt mer utarmat. Tack vare dem florerar flera näringar som har sin inkomstkälla i de tjänster som erbjuds skärgårdens gäster. Butikernas omsättning ökar radikalt under sommarmånaderna, samma gäller bränsleförsäljningen och därtill bereds arbete i form av båtunderhåll samt byggnation och underhåll av fritidshus, bryggor och andra byggnader. Det är lätt att instämma till allt detta. Kort sagt, genom inköp av mark och fastigheter bidrar fritidsfolket med att upprätthålla den lokala ekonomin när fisket förlostat sin dominerande roll.

Givet att detta är sant borde de ekonomiska förhållandena i den vidsträckt åländska skärgården vara urusla. Även där har fisket i dess olika former backat till ett minimum och samtidigt frapperas man av hur glest fritidshusen reser sig bland holmar och skär. Trots detta lever skärgårdsbefolkningen där i lika bra om inte i bättre ekonomiska förhållanden än i närbelägna Åboland. Hur är detta möjligt? Svaret sammanhänger med att ålänningarna själva har fått besluta om hur man organiserar sitt närsamhälle, vilket skärgårdsbor i Finland inte getts tillfälle.

GENOM ATT ÅLANDS autonomi garanterades 1921 överfördes suveränitet från riket till Åland. Ålänningarna kämpade för sitt språk som var nära förknippad med näring och jordegendom. Med tiden befestades suveräniteten med bl a att jordförvärv var

en inbördes åländsk angelägenhet som utestängde andra. På kort sikt kunde detta betraktas som ett ekonomiskt oförstånd med tanke på att markpriset hölls på en betydligt lägre nivå än i angränsande Åboland och Roslagen. På lång sikt var det ett bra beslut för skärgården. När efterfrågan på fritidsvistelse i skärgården växte var man inte sena i den åländska skärgården med att bygga ut stugbyar eller enskilda uthyrningsstugor. Skillnaden till Finland var den att mark och byggnader behölls i lokalbefolkningens ägo, den skapade en kontinuerlig utkomst för ägarna och främjade det övriga näringslivet. På detta sätt kom fritidsfolket att vistas i skärgården på skärgårdsbornas villkor. Undantaget var ålänningarna själva som köpte mark och byggde fritidshus för eget ändamål, men de var relativt fåtaliga.

DENNA KLARA fördelning mellan fritidsfolk och skärgårdsbor som förekommer på Åland förekommer inte på samma sätt i angränsande Åboland. Även om stuguthyrning förekommer domineras fritidsboendet av hus som står på mark inköpta ursprungligen från gårdar i skärgården. Sedan dess har många ägobyten realiserats och ibland har stora landområden spjälkats upp i små tomter. Inledningsvis fastställdes priset utgående från vad holmen var värd som betesmark men snart sköt priserna i höjden. I många fall hängde inte godtrogna skärgårdsbor med i förändringarna på fastighetsmarknaden och en hel del trängda fiskarbönder såg sig snuvade på värdefull egendom. Inte nog med detta. En ny kultur infördes i skärgården med fritidsfolkets anstormning. Ännu för ett antal decennier sedan var det vanligt att sommargäster deltog i talkoarbeten vid höbärgning och andra sysslor. Denna period gick snabbt över. Holmar och skär som förut var fria att bevista blev privatområden och privatskyltar dök upp längs avtagen vid de små skärgårdsvägarna. För den bofasta befolkningen kringsskars rörelseutrymme på land och till sjöss.

ÄVEN SPRÅKET har förbytts. Flertalet av dem som kom över sina fritidstomter fick det genom arv, släktanknytning eller hade goda kontakter till skärgården. Priset var överkomligt och ibland helt undervärderat. De flesta tomter och hus som säljs idag går till finnar för ett högt marknadspris. Har man betalat ett högt pris skall det även synas i annat beteende. Finlandssvenskar får leva med att i

finnarnas ögon bli utpekade som ett förfinat herrskap, vilket är en vanföreställning som är svår att skaka av. I skärgården råder närmast det motsatta. Nyrika finnar har köpt upp holmar där de låtit bygga förnämliga hus och kör omkring i dyrbara båtar och bilar. Synligheten är påtaglig och därtill skall den lokala betjäningen ske på deras villkor och språk. Ödmjukheten att anpassa sig till det lokala språket, sederna och föreningsengagemang har ingen plats i deras värld.

Inte konstigt att det uppstår kulturkrockar där nedärvda sedvänjor möter penningstarka revirväktare. Problem har alltid kunnat lösas i skärgården genom avtal och överenskommelser, rättsprocesserna hörde till undantagen. Nu har rättsprocesserna blivit vardag där kränkta revirväktare anlitar dyrköpta advokater som driver deras sak. Den rättsliga behandlingen flyttas bort från skärgården och språket förbyts till finska. Det är inte lätt för en skärgårdsbo att vinna en sådan process.

VARJE SOMMAR brukar en mindre debatt uppstå om huruvida fritidsfolket borde få politiskt inflytande i skärgårdskommuner. Olika modeller lyfts fram där fritidsfolket kunde organiseras och höras, vilket är helt i sin ordning. Däremot är kravet helt befängt att ge fritidsfolket rösträtt i den kommun de vistas på sin fritid. Innan kommunal demokrati infördes 1918 var det däremot lagstadgat. Förut hade markägare av olika slag som t ex skogsbolag och dödsbon rösträtt. Vissa enskilda personer och framförallt större bolag hade på detta sätt rösträtt i många kommuner. En återgång till tiden före demokratins införande vore inte klokt eftersom jämlikhetskravet beträffande rösträtten rubbas betänkligt. Då blir jordägandet ett kriterium för att förvärva rösträtt, utanför blir de som byggt sin stuga på arrenderad jord. Dylika reaktionära och antidemokratiska idéer måste med bestämdhet avvärjas.

VÅRT LAND har varit berikat med över 600 kommuner som mest. Mycket har hänt sedan dess beträffande kommunernas antal och pålagda uppgifter. I skärgården har sammanläggningarna haft många konsekvenser med större efterverkningar än någon annanstans. Den stora omvälvningen skedde första januari 2010 när Iniö, Houtskär, Korpo och Nagu gick samman med Pargas samt när Kimitoöns kommun bildades vid samma tidpunkt. I båda fallen hamnade skärgårdsbefolk-

ningen i ett minoritetsläge i de nya storkommunerna. Den sittande regeringen har aviserat nya kommunsammanläggningar för att ytterligare skapa större enheter. Större kommuner anses bättre kunna ta ansvar och sköta den tjänsteproduktion som staten har ålagt dem.

VÅRA ERFARENHETER från Sverige visar att de stora kommunsammanläggningarna där skedde under ekonomisk expansion och att befolkningen fann sig i detta när utbudet av kommunala tjänster ökade. Problemet i Sverige var att små kommuner saknade resurser att göra sig av med de statsanslag som staten tilldelade dem, de stora kommunerna hade inga svårigheter med att förbruka medlen. I Finland pådrivs sammanläggningar under knapphetens stjärna, vilket hade varit omöjligt i Sverige. I själva verket var kommunreformerna en dyr affär i Sverige, vilket även var den handlingskraftiga socialdemokratiska regeringens avsikt. Däremot ökade den politiska effektiviteten från det nationella styret ned till kommunerna. Ju färre kommuner desto lättare för statsmakten att kontrollera och styra, kommunerna blev statens förlängda arm. Med ekonomisk stagnation ändrades bilden och folket ute i kommunerna började agera självständigare.

Det är fullt möjligt att stora kommuner är bättre rustade att sköta en mångsidig och professionell tjänsteproduktion. Dessvärre har den sitt pris i att resurserna samlas till kommunens centrum. Tjänsteutbudet i de små kommuner som förut var självständiga körs ned i rask takt givet att inte invånare och politiker sätter sig massivt på tvären. I Sverige förbättrades serviceutbudet i de forna småkommunerna eftersom ekonomin tillät det, i Finland är läget det motsatta. Skärgårdsborna är till sitt numerär alltför få för att samla en stark motkraft i kommunens beslutande organ. Konsulterna är centralbyråkraternas och ansvarlösa politikers bästa vänner, de levererar med ett högt pris vad man beställer.

TROTS LÖFTEN om stora besparingar och effektivisering ökar de totala utgifterna med en kommunsammanläggning. Enda sättet att få ned kostnaderna är att genomföra nedskärningar. Lagstadgade åliggande som påförts kommunerna kan tänjas i viss utsträckning med risk för att överstiga den lagliga gränsen. Däremot kan man obehindrat skära ned institutioner i kommunens perifera delar dit skär-

gården hör. Skolor, dagvård, äldreomsorg och hälsovård är de första föremålen för nedläggning och centralisering. Storkommunen bryter inte mot gällande lagstiftning. För folk i skärgården är det emellertid uppenbart att sammanläggningen blev en klar förlust. Denna förlust är en kombination av sämre politiskt inflytande och som resultat av denna nedtrappade närservice.

VISSA KOMMUNALA uppgifter såsom specialiserad hälsovård och utbildning på gymnasial nivå är i behov av större enheter för att fungera. En kommunsammanläggning är inte universalmedicinen för att råda bot på detta. På Åland löstes problemet genom att överföra dessa funktioner till landskapet, vilket gjorde det möjligt för de skärgårdskommunerna att fortleva och betjäna sina invånare i närmiljön. Visserligen hade de invalda i fullmaktigt mindre att besluta om men inte var det bättre förut heller via sina ombud i kommunalförbund. Lösningen har visat sig vara lyckad eftersom landskapet har behörighet att lagstifta om dessa funktioner. Hade Åland saknat denna suveränitet skulle landskapet vara utan sjukhus och fått nöja sig med en hälsocentral. Känslan för närsamhället och skärgårdens behov är mångfald större i det åländska lagtinget än i den finländska riksdagen.

FINLAND ÄR en enhetsstat till vars väsen hör att centralisera, standardisera och homogenisera. Åland råar man inte längre på och tur för dem. Däremot är det fritt fram i de finländska kommunerna. Den kommunala autonomin är ett tomt ord i lagboken när kommunkartan ritas om. Det är därför knappast lönt att entydigt säga nej till en kommunreform utan att komma med ett alternativ. Däremot ser jag det som något positivt att folk ute i kommunerna samlar sig till gemensamma protester. Alternativet finns redan i skrivbordslådan. Vad jag avser är kommunorganisationsmodellen där funktioner som hälsa och utbildning efter grundskolan och vissa andra funktioner förflyttas till denna paraplyorganisation. I samband med kommunalval väljs även den politiska ledningen för denna gemensamma enhet. All övrig verksamhet fortsätter i primärkommunerna.

► Skärgårdsidyll. © Håkan Eklund.

Kommunstrukturer

RISKEN FINNS att även där kommer en stor kommun att dominera över de små. Botemedlet finns genom att låta styrelsen vara sammansatt av lika många representanter för varje kommun oberoende av storlek. I fullmäktige dominerar den stora kommunens representanter. Genom denna federala styrelseform uppvägs de små kommunernas underläge. Administrationen skall vara lätt och därtill blir insynen betydligt bättre genom det direkta valet. Skärgården har mycket att vinna på denna modell och enligt mitt förmenande borde modellen ha införts när kommunerna i Västaboland fusionerades. Dessvärre fick mina argument inget gehör, men kanske man nu har lärt sig läxan vilket den upprivande namnfrågan vittnar om.

BETRÄFFANDE fritidsbebyggelsen är loppet kört. Däremot kan man med enfaset parera alla försök att utvidga rösträtten till dem som äger mark men inte bor i kommunen. Folk i skärgården skall själva få bestämma om vindkraft skall byggas ut eller inte utan inblandning av dem som bor i de energislukande städerna. Även förmedlande institutioner kunde utvecklas för att bilägga tvister i skärgården mellan fastboende och sommargäster. De som bor i skärgården skall ha företräde framom fritidsfolk särskilt när det gäller utövande av näring. Sist och slutligen är det vår sak som fritidsfolk att vara ödmjuka och ta lärdom av den kultur och de sedvänjor vi får ta del av i skärgården. Denna uppgift är svår och jag har ingen annan medicin att bjuda på än att själv försöka föregå med gott exempel. ♦

Referenser som denna artikel baserar sig på

RoHit Tidning för Hitis skärgård årgångarna 2003-2011.

Sundberg Jan, Stefan Sjöblom och Ingemar Wörlund (2011), Kommunala folkhemmet – Uppbyggnad, de gyllene åren, nedmontering. Stockholm: Santérus Academic Press.

▲ Levande skärgård. © Håkan Eklund.

Artikelförfattaren

Jan Sundberg är professor i allmän statslära vid Helsingfors Universitet.

Adress: Brandkärsgränden 1g, 02700 Grankulla och / eller Östernäsvägen 12, 25950 Rosala

Tfn: 050-3385397

e-post: jan.sundberg@helsinki.fi

En (reserv)verktygsback för fastare svenska strukturer

TEXT: SIV SANDBERG

När det här skrivs är de exakta parametrarna för regeringen Katainens kommunreform ännu inte kända. Det blir i alla händelser en reform. Färdriktningen är bort från lapp-täcket av samarbetsorganisationer och i riktning mot en struktur med färre och större kommuner. Men i övrigt är det inte värt att fästa sig alltför mycket vid de kartbilder över de potentiella nya strukturerna som nyhetsredaktionerna älskar att rita upp.

AV FÖRHÖSTENS animerade diskussioner mellan regeringen och oppositionen framgår med önskvärd tydlighet följande: Regeringen har inte hunnit fundera ut, än mindre enas om, detaljerna i den reform de så storstilat sjösatt.

Oppositionen, anförd av Centerns Mari Kiviniemi, attackerar en halmdocka – det vill säga en överdriven fiendebild – med ordet TVÅNG skrivet med stora bokstäver i pannan. En god tumregel i sådana här sammanhang är att utgå ifrån att inget parti agerar utifrån ogrumlat ädla motiv. Partipolitiska kalkyler spelar en roll både när regeringen lanserar reformen och oppositionen motsätter sig densamma.

HUR REFORMPARAMETRARNÄ utformas kommer att vara avgörande för hur reformen påverkar de svensk- och tvåspråkiga kommunerna. Nyland är det största frågetecknet, där den ännu oklara nationella viljan i kombination med de ytterst splittade lokalpolitiska opinionerna bland annat i Sjun-deå, Ingå, Kyrklätt och Sibbo kan skapa oanade centrifugallörelser.

I Åboland är det avgörande i vilken mån skärgårdsförhållanden kan utgöra undantag från de allmänna reformprinciperna. Österbotten är språkligt och regionalt mer enhetligt, men relationerna mellan potentiella fusionsparter mer explo-

siva. Hur som helst är det skäl att i alla regioner förbereda sig på att den planerade reformen kan leda till lösningar som har både mer och mindre gynnsamma effekter på beslutsfattande, service och förvaltning på svenska.

MED UTGÅNGSPUNKT i erfarenheter från tidigare reformer, både på statligt och kommunalt håll, är att i den mån fungerande svenska och tvåspråkiga strukturer rivs upp, måste de ersättande strukturerna vara så fasta som möjligt. De senaste femton åren har det framför allt inom den regionala statsförvaltningen och inom större städers förvaltningar varit populärt att ersätta nämnder och avdelningar med nätverk, budgetansvariga direktörer med koordinatörer och tjänstemän med kontaktpersoner. Det kan låta sympatiskt och obyråkratiskt, men faktum är att den svenska servicen inom en organisation riskerar erodera den dag kontaktpersonen går i pension eller när det svenska nätverket består av personer som ogärna kommunicerar sinsemellan.

NU RÄCKER DET förstås inte med att efterlysa fastare strukturer utan att ge exempel på vad det kunde betyda.

Här nedan följer en lista på mekanismer som lämpligen kunde finnas i en verktygslåda den dag de svenskspråkiga finländarna måste orientera sig i nya kommunstrukturer. Flera av mekanismerna är inte uttryckligen språkmärkta, utan kan motiveras tex ur en närdemokratisk eller medborgarrättslig synvinkel. Det är en förutsättning för att de ska kunna vinna gehör i den nationella politiska opinionen.

Valkretsar vid kommunalval. Enligt gällande lagstiftning utgör kommunen en enda valkrets vid kommunalval. Det betyder att en kommunsammanslagning skapar ett nytt politiskt system där alla röster räknas på samma villkor. Kandidatno-

Kommunstrukturer

mineringen och ytterst väljarbeteendet blir avgörande för om kommunernas ytterområden (t ex de tidigare självständiga småkommunerna) får någon representation i kommunfullmäktige. Empirisk forskning visar att ytterområdena tack vare röstkoncentration ofta lyckas väl med att få sina kandidater invalda i den nya kommunens beslutande organ. Men det är en svag struktur som är beroende av partiers och väljares nyckfulla agerande. I Sverige tillåter vallagen att kommuner indelas i valkretsar vid kommunalval. I stora kommuner är valkretsindelning obligatorisk. Om möjligheten till valkretsindelning i kommunalvalet infördes också i Finland skulle det skapa tydligare ramar för tryggheten av geografisk och språklig representation i en ny kommunstruktur.

Närdemokratiorgan. Kommunsammanslagningarnas koncentrationsmekanismer behöver balanseras upp av någon form av decentraliserat beslutsfattande. Den reviderade kommunallagen kommer förmodligen att innehålla preciserade stadganden om närdemokratiorgan. Ur svensk synvinkel vore det önskvärt att organens kompetensområde inte skulle definieras strikt geografiskt, utan att reglerna också möjliggjorde t ex icke-territoriella svenska nämnder för en hel kommun eller för flera kommuner till exempel i huvudstadsregionen.

Hantera heterogena språkförhållanden. Den gällande språklagen utgår implicit ifrån att kommunerna är språkligt homogena, eller lika tvåspråkiga överallt. Oberoende av regeringen Katainens kommunreform håller det på att uppstå kommuner, t ex nya Lojo, som består av kommundelar med mycket olika språkförhållanden. Det behövs regelverk som bevarar och förstärker, snarare än försvagar och uttunnar, de språkliga rättigheterna i sådana sammanhang.

Individens rätt till service. Parallellt med mekanismer som lägger de strukturella förhållandena till rätta, behöver man se till att individens rätt till service på sitt modersmål finns inskriven i ny lagstiftning, t ex den nya äldreomsorgslagen. Utvecklingen har under de senaste tio åren allt mer gått i riktning mot att individernas spelrum vid valet av vård, omsorg och utbildning ökar, medan kommunernas rätt att välja å invånarnas vägnar krymper. Om det i värsta fall går så att (de nya) kom-

munernas intresse för att bevara svensk service minskar, måste ansvariga politiker på nationell nivå se till att medborgarna har en subjektiv rätt att välja svensk service. ♦

Artikelförfattaren

Siv Sandberg är forskare vid Institutet för samhällsforskning / Statsvetenskapliga institutionen vid Åbo Akademi

Adress: ASA-huset, rum A439,
Fänriksgatan 3, FIN-20500 ÅBO

Tfn: +358-2-2154562, +358-400-726380

e-post: ssandber@abo.fi

Byaverksamheten i Åboland – en liten överblick

TEXT OCH BILD: PIA PROST

▲ Vy från Aspö © Pia Prost.

"När jag ser på kartan över Åboland slås jag ofta av vilken fantastisk miljö jag kan kalla mitt arbetsfält. Här finns allt mellan bördigaste landsbygd till kargaste utskär. Med sina tiotusentals öar och skär är området unikt i världen"

Och viktigast av allt: det är en levande skärgård och landsbygd, med bebodda öar och livskraftiga byar. Trots att skärgården förändrats under de senaste decennierna, och trots att kommunsammanslagningarna i Åboland förändrat Ortsbegreppen, finns känslan och stoltheten för den egna hembyn kvar. På många ställen starkare än tidigare.

BYAVERKSAMHETEN i Åboland är på många ställen livskraftig, men den ser kanske litet annorlunda ut än på många andra ställen i Finland. De åboländska byarna är ofta små. Enligt vissa definitioner

ner är en by en bebyggelse med mer än femtio invånare, vilket skulle gallra bort en stor del av de åboländska byarna. Detta gäller framför allt öbyarna. Ser man till de drygt åttio bebodda öarna utan bro eller landsvägsfärja har endast tre öar mer än tjugo invånare. Även de fd skärgårdskommunerna har små byar. Houtskär kan stå som exempel, där endast tre av 16 bebodda byar har en befolkning på över femtio personer.

Åboland är geografiskt mycket splittrat. Färgelvägen är avstånden inte så långa, men färdas man med landsvägsfärja och kanske även förbindelsebåt räcker resan mycket längre än vad antalet kilometer ger vid handen. Sommartid går det färja mellan grannorterna Iniö och Houtskär, men när den slutar gå räcker en bilresa orterna emellan ca fem timmar. Men även själva byarna kan vara splittrade. I skärgården utgör ofta flera öar en by, eller så tillhör ön en by på fastlandet (och här talar jag alltså om fastland som t ex Korpo).

KOMMUNSAMMANSLAGNINGARNA har gjort sitt till för att göra bydefinitionen än mer förvirrande. Om Pargas idag utgör centralorten i Väståboland, vad ska man då kalla den fd kommunen Nagu? Kyrkbacken i Nagu är fortfarande Nagus nav, men är Nagu som helhet en stadsdel, en kommun del eller en by? *

Bara några månader efter att kommunerna Dragsfjärd, Västansfjärd och Kimito gått samman och bildat Kimitoöns kommun, bildades Västansfjärds byråd rf.

– Det kändes självklart att föreningen skulle heta Västansfjärds byråd - ett råd som representerar alla byar i den forna kommunen, säger Sanna Peitso som sköter föreningens informationsgång. Föreningen är ett alternativ till Västansfjärds kommun och bildades för att vi skulle kunna öka inflytandet i den nya, stora kommunen. Med fler röster hörs man bättre. Beteckningen byråd står alltså för bysammanslutningen, att kalla hela Västansfjärd för by skulle nog skapa protester.

I DAGSLÄGET finns det ett sextiototal by- och invånarföreningar i Åboland. Dessutom finns det ett större antal ungdoms-, hembygds- och delägarföreningar, vars verksamhet kan jämföras med byaföreningarnas. Trots att Kimitoön har en mindre befolkning än Väståboland (7 200 jämfört med 15 500) finns det märkbart fler byalag i Kimitoön. Det

kan finnas flera förklaringar till detta, men en kan vara att Väståboland består av mera skärgård. Där är det ofta fiske- eller älgjaktslaget som sköter den lilla byns angelägenheter - även de angelägenheter som inte har med fiske eller jakt att göra. Men det viktiga är inte namnet på föreningen. Huvudsaken är att det finns en gemensam sammanslutning som kan driva byasamhällets frågor.

Steve Silverström och hans fru Eva-Maria bor i byn Björkö i Houtskär, där en stark tradition för talkoandan lever kvar.

Vårt byalag sköter många uppgifter, berättar Steve, trots att något organiserat Björkö byalag inte finns. När något skall åtgärdas - eller midsommarstången skall resas - samlas ett gäng som får det gjort.

Idag är detta situationen i ganska många byar i Åboland. Vill en by kunna påverka beslutsfattandet eller söka finansiering för ett projekt är det dock en stor hjälp att det finns en registrerad förening i bakgrunden. Både för att underlätta ansvarsfördelningen (ingen behöver personligen svara för pengar eller lån), och för att kunna visa att det finns hel grupp bakom vissa åsikter och beslut. För verksamhetens kontinuitet är det också bra att samlas under en gemensam förening, för att all aktivitet inte helt ska vara knuten till en eller några personer.

FÖRENINGSTÄTHETEN är stor i Åboland. På den största ön utan vägförbindelse, Hitis-Rosala, finns det byaförening, ungdomsförening, marthaförening, Folkhälsan, Röda Korset, FBK, etc. Detta betyder att de flesta av de 210 invånarna är mer eller mindre aktiva medlemmar i flera av föreningarna. Ibland kan det vara ändamålsenligt att skapa en takorganisation eller sammanslå en del av föreningarna, för att kunna minska på den administrativa delen av föreningsarbetet och ha mer tid och inspiration att satsa på själva verksamheten.

År 2001-2003 drev Fortbildningscentralen vid Åbo Akademi projektet Byaplaner som stöd för hållbar utveckling i Åbolands skärgård. I slutrapporten, skriven av projektkoordinatorn Eva Nordling, konstaterar deltagarna från de olika byarna att det är viktigt att få många aktiva med för att kunna påverka den lokala utvecklingen. Eftersom de åboländska byarna inte är så stora, gäller det att bilda geografiskt tillräckligt stora områden med flere byar för att få en fungerande helhet.

▲ Glada bybor från Uusikartano, som blev utsedd till Årets by 2011 i Egentliga Finland. Till höger byaombudet i Egentliga Finland Tauno Linkoranta. © Pia Prost.

Glädjande nog håller detta på att ske i kommun-sammanslagningarnas kölvatten.

ROSALA BYARÅD tog år 2009 initiativet att samla alla byaföreningar i Hitis till ett gemensamt möte. Sammankomsterna döptes till Hitis Tinget och deltagandet har sen dess varit livligt. På tinget har alla byar presenterat sina problem och önskemål och berättat vad man lyckats väl med.

– Inte oväntat har byarna mycket gemensamt. Hitis Tinget ger mera styrka åt krav och önskemål än om byarna var för sig driver sin sak, konstaterar sekreteraren för Rosala byaråd Jan Sundberg. Den kollektiva kraften är långt starkare än den individuella.

– Det är uppenbart att storkommunen Kimi-toön påskyndade realiseringen av Hitis Tinget, säger Sundberg. Skärgårdens representanter i fullmäktige och nämnder glesnade med kommunreformen och skärgårdens företrädare är i behov av flankstöd. Tinget har även en annan funktion: det sociala. Ambitionen är att återförenera folk i byarna som delvis fjärmats från varandra till en kollektiv gemenskap. En vi-känsla för Hitis skärgård är nå-

got att jobba för fram om engagemanget bara för den egna byn, eller den egna privata holmen.

FÖRENINGEN VÄSTANFJÄRDS BYARÅD rf grundades 2010. Syftet med föreningen är att kanalisera alla västanfjärdsbors goda vilja att hålla sin hemort levande och trivsamt.

Det viktigaste just nu är att hitta vägar för att kunna anställa en verksamhetsledare, som kan hålla i trådarna för våra projekt, säger Sanna Peitso.

Föreningen har flera olika arbetsgrupper och Peitso är själv aktiv i den grupp som arbetar med att göra en bok om Västanfjärd.

Föreningen Pro Nagu rf grundades inför den västabölandiska kommunsammanslagningen, för att föra vidare den positiva och utåtriktade anda som genom åren skapats i Nagu.

Vår största uppgift är att bevaka Nagus intressen, nu när kommunen blivit större och avståndet till beslutsfattarna ökat, säger föreningens ordförande Ann-Helen Saarinen. Vi ska kunna reagera på och åtgärda saker på vår hemort, i samråd med närservicenämnden. Vi försöker också påverka berörda tjänstemän och beslutsfattare. Utöver det

mera kommunala arbetet söker vi pengar och driver projekt för att gynna vår närmiljö.

Liksom Peitso i Västanfjärd ser hon det som centralt att föreningen på sikt kunde anlita någon som skulle handha projekthanteringen inom Pro Nagu.

DEN NYASTE i skaran är Pro Houtskär rf, vars styrelse består av både fast- och deltidsboende. Liksom på de flesta andra orter i skärgården ökar invånarantalet i Houtskär mångfalt under sommarhalvåret.

På Houtskärs kommuns initiativ grundades föregångaren Samarbetsdelegationen, med tanken att fast- och deltidsboende kunde samverka för kommunens bästa, berättar ordförande Roger Broo. Men eftersom samarbetsdelegationen inte var en juridisk person, grundades Pro Houtskär för att t ex kunna stå som huvudman för olika projekt.

Föreningen verkar för trivseln och verksamhetsförutsättningarna på orten, fortsätter Broo. Bland annat har vi har gjort påtryckningar till myndigheterna angående förbindelsetrafiken och i somras öppnades Sankt Andreas kulturstig som berättar om bygdens historia.

I år fick samarbetsdelegationen Väståbolands stads pris som Årets deltidsboende.

SOM EN FORTSÄTTNING på diskussionerna under kampanjen Byar med livskraft som arrangerades i Pargas 6.5.2011, kommer två seminarier om när-demokrati att arrangeras i Åboland. Det första gick av stapeln på Kimitoön i november 2011, det andra hålls i Väståboland på nästa års sida. Projektet Fokus på Åbolands Byar fortgår till 2013. Mer information om detta projekt i nr 1/2011 av Skärgård samt på www.efbyar.fi.

En styrgrupp för det åboländska byarbetet har grundats under hösten. Gruppen, som består av medlemmar från varje fd kommun i Åboland, kommer att samla regelbundet och garanterar att Egentliga Finlands Byars rf arbete är väl förankrat i de åboländska byarna. ♦

Fotnot

I kommunallagen står det att kommunen kan använda benämningen stad när den anser sig uppfylla de krav som ställs på ett stadssamhälle. Med kommunsammanslagningarna ökar landsbygden i de flesta kommuner och själva stadsbyggelsen är i de flesta fall bara en liten del av kommunen som helhet. Skulle det för enkelhetens skull inte vara hög tid att fråga benämningen stad när vi talar om våra kommuner? Benämningen "stadsdel" ger ändå alldeles fel associationer för de flesta kommunelar i exempelvis Väståboland/ blivande Pargas.

Artikelförfattaren

Pia Prost, FM, är byaombud i Åboland, Egentliga Finlands Byar rf.

Tfn: +358 (0)44 3500099

e-post: prost.pia@efbyar.fi

www.efbyar.fi

Reflektioner kring skärgårdsboende – varför inte?

TEXT: NINA SÖDERLUND

I Trygga skärgårdsboendet rf:s förtjänstfulla utredning om fritidsboendet i Kimi-toöns kommun och Västabolands stad som blev klar i våras, finns många intressanta punkter att spinna vidare på.

I datainsamlingsprojektet som leddes av Bo-Erik Ekström tillsammans med Erik Berglund och Andreas Hindersson ställdes bland annat frågan om vilken service de deltidboende önskar få lokalt? – alltså en viktig information för de lokala företagen; också för dem som ännu inte finns.

Likaså är uträkningarna om hur många euron deltidboendet som helhet hämtar till kommunerna och det lokala näringslivet, är viktiga att analysera.

ALLA VET ju hur mycket folk det rör sig i skärgården sommartid, men detta är veterligen första gången man försökt ta reda på hur många gäster varje stuga och brygga har under sommaren.

De privata gästerna är fler än de egentliga turisterna, men de finns inte med i statistiken. De övernattar inte på hotell utan i båten eller i gäststugan, men de skall ha glass, potatis, fisk, korv och öl, och de kan tänkas ta sig en tur till den lokala restaurangen, grillen eller pizzerian. Det är lätt att förstå att det handlar om stora pengar, men först nu finns det också på papper.

MED TANKE PÅ de Åboländska kommunernas utveckling hör punkterna 26 och 27 till de mest intressanta, det vill säga frågan "Skulle ni kunna tänka Er att skriva Er i fritidskommunen?" och "Om ja, varför har Ni inte gjort det?" På den första frågan svarar ca 30 procent ja och därtill svarar ännu nästan 6 procent "kanske". Detta är en stor siffra och skulle absolut kräva en fördjupad utredning,

▲ Aspudden I. © Håkan Eklund.

Skärgårdsboende

men just nu vet vi inte vilka dessa personer är och kan bara gissa vilka de egentliga motiven är.

De allra flesta som skulle kunna tänka sig att skriva sig i fritidskommunen har inte gjort det för att det inte passar livssituationen eller/och för att jobbet finns någon annanstans.

Nästa fråga skulle ha varit: "När är livssituationen den rätta för att förverkliga en dröm om ett liv i skärgården?" Kanske barnen i skolåldern egentligen gärna skulle bo i skärgården och gå i skola där? Kanske den kompetens och arbetserfarenhet man har kunde omvandlas till ett annat arbete (sannolikt som företagare) just i skärgården? Inkomsterna skulle säkert bli lägre, men i skärgården är det billigare att bo, särskilt om man odlar, fiskar eller jagar. Det kan de flesta göra i skärgården oberoende av boendeform, eller så köper man direkt från producenterna i närheten. I båda fallen slipper man förtvivlat tolka etiketterna i städernas hektarstora affärer fört att kolla upp mängden e-ämnen och andra konstigheter som inte hör hemma i vardagsmat. Konsumtionshysterin lyser också annars med sin frånvaro i skärgården, vilket genast märks i plånboken. Att vara självförsörjande i fråga om både mat, värme och vatten kan faktiskt rätt långt vara möjligt, också på öar utan el i och med att små vindmøllor och solpaneler blir allt effektivare.

MÅNGA SVARAR också att de kan tänka sig att flytta ut senare eller när de blir pensionärer. När är "senare", och hur vet de i vilket skick de är då? Ändå är det förtröstansfullt att veta att den lilla men stadiga ström av friska energiska pensionärer som flyttar ut till skärgården och tillför lokalsamhället mycket gott, tydligen kommer att hålla i sig.

Ganska många svarar också att orsaken är sämre service i skärgården, bl a hälsovård.

Hur mycket de deltidsboende egentligen vet om servicen i skärgårdskommunerna, kan man ju fråga sig? De har ju alltid blivit påmind om att servicen är enbart för de fast bosatta som betalar skatt och att tex hälsostationen bara får utnyttjas i akuta fall. De flesta vet sannolikt inte att man i skärgården alltid velat satsa på god och mänsklig åldringsvård, att skolorna är välfungerande, byråkratin är obetydlig och köerna till hälsovården är korta. Det är dessutom en stor fördel att inte alltid behöva fylla i blanketter om och om igen, utan i stället få en personlig betjäning där personalen genast vet vem

▲ Aspudden II. © Håkan Eklund.

man är och kanske minns krämpor man haft årtionden tillbaka.

FÖR EN DEL kunde det vara viktigt att få veta att det till och med finns upplysta motionsbanor i skärgården, att man kan idka ganska många slag av motion (i alla fall i centrum) och att det finns ett kulturutbud också vintertid (förutsatt att invånarna själva är aktiva). För alla med vanliga ryggproblem eller övervikt är skärgården ett bra val, här har man inte riktigt tid att bli överviktig och många ryggbekymmer försvinner t ex av att regelbundet hugga ved. Dessutom ger det en viss frid i själen att ha en prydlig hög med ved på gården. Gärna en stor hög.

Också den privata servicen är personlig, både i banker och i försäkringsbolag. Taxi- och busschaufförer vet vart man skall också fast man inte själv vet. På krogen vet de vad man brukar vilja äta och dricka (och när man borde gå hem). På biblioteket vet den professionella personalen vilka böcker man borde läsa, dessutom är köerna till de

stora mängder potentiella invånare. Några väljer en annan officiell adress och bor så att säga olagligt i sin fritidsstuga. Året om. Det kan knappast gagna någon.

DET SVAR SOM VÄCKER mest nyfikenhet är "vill inte" (10 procent). Vadå vill inte?

Kanske dessa personer verkligen funderat på skärgårdsboendets olika aspekter och kommit fram till att de helt enkelt inte vill. Eller så hade de missat något i sina funderingar. Hade de tänkt på att man som boende i skärgården kan steka abborrfileér till frukost? Att tystnaden är terapi för hjärta och hjärna? Att man kan avbryta kökssysslorna när man hör tranorna och gå ut och se om de är tio eller trehundra? Att man genast vet när de första ejderungarna har kläcks – även om det är en måndag? Att barnen i skolan inte behöver klä sig efter senaste svindyra mode? Att man kanske kan pissa på sin egen gård utan att det stör andra; höjden av lycka för den finske mannen i alla fall.

Här har också Miljöcentralen närmat sig folket för en gångs skull, man rekommenderar nuförtiden folk att av ekologiska skäl pissa lite här och där på gården (men inte vid stranden förstås).

HADE DE SOM INTE VILL tänkt på att man själv kan tassa omkring i pyjamas eller nattsärk i sin trädgård eller ta sig till butiken i arbetshalare eller noppig ylletröja? Att man kan hitta intressanta användbara saker i avfallskärnen som inte ännu alla är nedsänkta i jorden? Att man börjar använda sin fantasi för att kunna återanvända allt så man slipper åka till stan. Att det ännu finns platser var samhörighet, talkoanda och byteshandel fungerar?

Att man börjar undvika konsumtionsresor till staden bla för att man inte orkar söka fram stadskläderna eller för att man inte står ut med oljudet, raden med sjuttiosju olika sorters tvättmedel, blinkande neonljus och miljoner prylar man inte behöver. Hade de som inte vill tänkt på stjärnhimlen, månskenet, det fridfulla mörkret, den friska luften, skogarnas doft, den bländande vita snön, isviderna eller vågornas kluckande? Mindes de just då uvens första rop under menföret på vårvintern eller allornas sång under en kort tid i slutet av april?

Har de tänkt på allt det som sker i skärgården mellan måndag och fredag och mellan november och mars?

populäraste böckerna inte alls så långa som i städerna. En fantastisk fördel för läshungriga.

RÄTT MÅNGA SVARAR också att lagen inte tillåter att man flyttar ut, dvs att magistraten säger nej för att fritidsbostaden inte uppfyller alla tänkbara kriterier för åretruntboende. Att nästan 10 procent uppger denna så kallade "magistratsfråga" som huvudorsak är också värt att uppmärksamma!

Många frågar sig varför en myndighet vill hindra folk från att bo i ett hus som ägaren själv anser duger som bostad, men som inte har rätt höjd på innertaket, fel sorts fönster och vatten varken ut eller in. Vems problem är det? Tyvärr verkar denna fråga inte avancera nämnvärt eftersom man inom byggnadstillsynen tycks anse att vi inte kan radera hela grunden för mark- och byggnadsplaneringen genom att ändra grundlinjen, inte ens fast kommunerna så önskar.

Ingenting händer då alla håller på sitt och ingen har makt att tvinga de olika intressenterna till samma bord. Resultatet är att skärgården mister

Skärgårdsboende

ATT BO I SKÄRGÅRDEN kan förstås också vara rätt besvärligt, beroende på urbaniseringsgrad. Om livets mening är att ligga på soffan och titta på Big Brother, det gör säkert också skärgårdsbor (vi har ingen teve), eller att annars ha det så bekvämt som möjligt, då kan det vara bäst att bli kvar i stan.

De som är rädda för avstånd och färjor borde kanske få veta att man faktiskt vänjer sig, behjälpligt i alla fall. På färjor och förbindelsebåtar är det många som dricker sitt morgonkaffe, tuperar håret, rakar skägget, läser tidningen och försöker per telefon väcka trötta skolbarn. Många ärenden avhandlas på färjor och förbindelsebåtar. Informationen löper.

För länge sedan tog den då självständiga kommunen Nagu som sin slogan "Nagu är en livsstil". Många minns den än och man kan lugnt säga att det inte bara är Nagu som är en livsstil, hela skärgården är det.

ATT RÄKNA UPP bekymren med att bo i skärgården, alla problem som kan öka antalet som inte vill bo här ryms inte med tyvärr, bara en liten sammanfattning: oändligt antal svordomar över icke-fungerande telefonförbindelser, opålitliga elnät, icke-existerande eller svaga internetförbindelser, ibland dåligt plogade och sandade vägar, olämpliga förbindelsebåtar, ingen idé att vänta på poliser som aldrig kommer och så vidare, och så vidare ...

Kanhända har de som verkligen inte vill flytta till skärgården läst om dessa bekymmer i tidningen, och fått för sig att de överskuggar de goda sidorna med att bo här. Det gör de inte, men det handlar rätt långt om ens egen inställning till motgångar. Ändå är det en livsnödvändighet för en levande skärgård att vi får bättre bredband för att många helt enkelt inte kan utföra sitt jobb i skärgården utan det.

DET FINNS ÄNDÅ en sak jag erkänner att verkligen är sämre då man börjar bo året om i ett hus som länge varit bara fritidsbostad. Före jag själv (åter) flyttade till Nagu hörde jag det sägas i radion av Clara Puranen som hade flyttat till Högsåra: att inte längre ha kvar längtan efter att få komma ut till sin stugdoftande stuga och till sin strand!

Det är faktiskt lite ledsamt. Att redan på söndag kväll när disken är diskad, kexen bortgömda för mössen och dörrarna låsts, börja längta till den dagen då man nästa gång kan komma ut till den

▲ Aspudden III. © Håkan Eklund.

finaste platsen på jorden, det är en fin känsla som man upptäcker på allvar att saknas först när man bor där på heltid. När man kan stannat kvar på söndag kväll, inte behöver diska just då, man har kunnat skaffa katt som håller mössen från kexen, när man inte mera behöver låsa dörrarna, då är man lättad, men samtidigt saknas något.

Den känsloförlusten får man dock ta. Om man kan, men framförallt om man vill ta steget ut och bli skärgårdsbo. Och om magistraten vill. ♦

Artikelförfattaren

Nina Söderlund är ordförande för ledningsgruppen för Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi

Adress: Ramsö, Hermistostigen 15
21660 NAGU

e-post: nina.soderlund@abo.fi

Lokalt beslutsfattande behövs

TEXT: JOHN WREDE

I Finland och även i landskapet Åland pågår idag en intensiv diskussion om behovet av kommunsammanslagningar dvs skapande av större kommunala enheter. Oftast är ambitionen att slå ihop tätort med glesbygd, centrum med periferi, urbant med ruralt och, vilket oftast är fallet i praktiken, majoritet med minoritet.

Tätort, centrum, urbant och majoritet kontra glesbygd, perifer, ruralt och minoritet. Som motivering för reformerna är det framförallt ekonomiska inbesparingar som tidigare förts fram som lockbete.

Idag när de hittills gjorda sammanslagningarna bevisligen sällan har lett till inbesparingar, inte sällan motsatsen, talas det i stället om säkerställande av en godkänd servicenivå som inte är helt klart definierad. Underförstått är att framförallt små och mellanstora kommuner inte klarar av att ge tillräckligt god kommunal basservice eftersom god service bara, enligt förespråkarna, kan garanteras av stora kommuner, det vill säga stora enheter.

EN DISKUSSION som sällan syns i media är hur glesbygden de facto skall överleva nu, men framförallt på sikt. För faktum är att glesbygden idag sakta men säkert går mot sotdöden, dvs avfolkas.

I politiska talturer och inlägg sägs det ofta att glesbygden skall ges en möjlighet att överleva. Slogan eller snarare floskler som "hela landet skall leva" och "en levande skärgård" passerar revy

utan att i regel väcka mer än en kvävd gäspning. Inför val blir förstås retoriken ännu tydligare när det gäller att locka de få, men vid val så viktiga, glesbygdsvästarna. Något större intresse för den i sig viktiga frågan, avfolkningen, visas sällan av media och knappt aldrig av politiker eller befolkningsmajoriteten.

FRÅN DEN ÅLÄNSKA skärgården framförs då och då skarpa och inte sällan välinitierade och formulerade skrivelser (insändare, i regel) i dagstidningarna som direkt eller indirekt rör skärgårdens överlevnad.

Ibland, men relativt sällan och framförallt oregelbundet, skrivs det en ledare som behandlar skärgården. Inte heller dessa försök av media, positiva i sig, att lyfta fram viktiga frågor för skärgården väcker önskad diskussion. Följande dag fylls tidningarna igen i regel av händelser som bara kan klassas som petitesser jämfört med skärgårdens stora ödesfråga, det vill säga avfolkningen.

MOT OVANNÄMND A BAKGRUND, dvs det klara ointresset från centrum och majoritet, för att uttrycka sig milt, ter sig kommunsammanslagningar av modell Västaboland som ett gigantiskt hot mot skärgården.

För mig som har 25 års erfarenhet av att jobba i och för en perifer skärgårdskommun är ett framtidsscenario med alla ekonomiska resurser i kombination med ett centraliserat beslutsfattande ingenting mindre än en mardröm.

Detta om, vilket är viktigt, ambitionen är att hålla liv i skärgården och på sikt utveckla den.

DET TORDE VARA tämligen klart att centrum, dvs majoriteten inte kommer att "ödsla" mer än det allra nödvändigaste för periferins utveckling och välbefinnande. Det ligger helt enkelt i människans natur att använda tillbudsstående resurser för den egna "gårdsplanen". Det som ligger långt borta,

Lokalsamhället

framförallt geografiskt, lämnas därhän för att inte säga obeaktat.

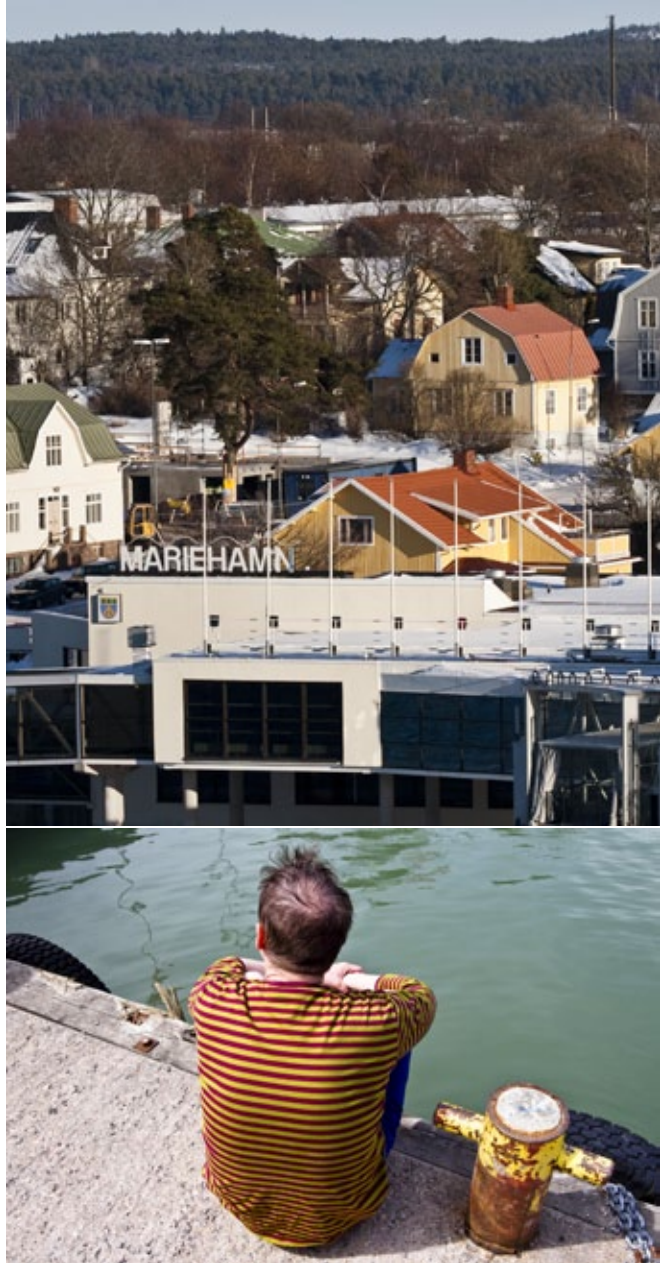
I dag har de små åländska skärgårdskommunerna en egen ekonomi, en egen plånbok, vars resurser används lokalt, det vill säga i skärgården. Ingen kan få mig övertygad om att Brändö och Kumlinge kommuners gemensamma fiberprojekt skulle ha genomförts i en storkommun med majoriteten av beslutsfattarna bosatta på fasta Åland! Detsamma gäller flera av de stora investeringar och satsningar som har gjorts i skärgården de senaste tio åren. Det gäller också mindre satsningar som olika kampanjer för att få fler inflyttare. Alla stora investeringar och mindre åtgärder har gjorts som medvetna satsningar för att få nya inflyttare och hålla den nuvarande befolkningen kvar.

IDAG HAR KOMMUNERNA i den åländska skärgården en egen röst. Det finns en lokal intressebevakning med egna resurser som faktiskt (enligt min erfarenhet) gör skillnad.

Utan den lokala viljan och de resurser, både ekonomiska och personella, som trots allt finns, kommer skärgården att gå under.

Givetvis behöver skärgården samarbete både kommunerna emellan men också med fasta Åland. Utan fasta Ålands resurser, som utgör minst 90 procent av landskapets "muskler", och ett relativt generöst landskapsandelssystem, kan inte skärgården överleva.

Men det som framförallt behövs är ett lokalt beslutsfattande – en lokal intressebevakning som tar till vara skärgårdens möjligheter och intressen. Detta om viljan finns att skärgården också på sikt skall utvecklas och blomstra. Främst är det som vanligt upp till majoriteten hur den vill ha det. Det är med andra ord centrum som i första hand har "badbollen". Ordagrant. ♦

▲ Bra kommunikationer till tätorter är livlinan för små skärgårdssamhällen. ► Trägubbe? © Håkan Eklund.

i

Artikelförfattaren

John Wrede är kommundirektör i Brändö kommun, Åland (med ca 480 invånare som bor och lever 3,5 timmar från fasta Åland).

Adress: Kommunkansliet, AX-22940 ÅVA

Tfn: +358 (0)18 56500, eller +358 (0)40 7463596

e-post: kommundirektor@brando.ax

www.brando.ax

Om språkdevalverande och självspäkande insändare

TEXT: BERTEL NYGÅRD

Bland Monty Pythons filmer står "Life of Brian" i en klass för sig. En oförlömlig scen är den i fängelsehålan, där Brian möter en annan jude som varit upphängd på väggen i tjugo år och är djupt tacksam mot de romerska ockupanterna, som vet hur man lär de förtryckta veta hut. Han beundrar dem för det och är lycksalig i sitt lidande. God bless the Romans!

Ofta tänker jag på den filmscenen när jag läser självspäkande inlägg i språkdebatten. Vasabladets Kenneth Myntti talade nyligen i en ledare (5.10) om devalveringen av Svenskfinsland. Devalvering pågår på olika plan, ofta dikterad av den statliga överheten men också frammaskinerad av vissa finlandssvenska kretsar. Det senare är självspäkning och har att göra med en ofattbar skammens tradition, för att tala med Rabbe Forsman i en intressant analys av Hufvudstadsbladet i senaste numret av tidskriften Resonans.

DEN STORA DEVALVERINGEN av finlandssvenskheten just nu är den pågående kommunslakten, som drastiskt minskar antalet svensk- och tvåspråkiga kommuner. På några få år har antalet gått ned från 63 till 49. I Vasaregionen, där flera kommuner har stabil svenskmajoritet, försöker överheten och dess uppbackare göra dessa majoriteter till minoritet. Vår kulturella valuta sjunker i värde.

Vi devalverar också oss själva exempelvis genom att fusionera bokförlag och slå samman tid-

ningsredaktioner, så att allt blir en utsmetad, formlös massa.

JAG LÄSTE en devalverande insändare i Vasabladet (27.9) av före stadsdirektören i Närpes, Gustav Skuthälla. Han har badat bastu med en finskspråkig medborgare, som säger att heten mot svenskheten bottnar i irritation över att finlandssvenskarna identifierar sig med Sverige och rikssvenskarna. "Som man ropar får man svar", skriver Skuthälla. Resonemanget ligger snubblande nära det Pohjalainens före chefredaktör Markku Mantila gjorde sig till tolk för, när han klassade svenskösterbottiska kommunalpolitiker som landsförrädare, närmare bestämt politiker som sätter sig på tvären i kommunslukarprocessen. Gustav Skuthälla sällade sig genast till Mantilas hejklack. En annan gång var vi osolidariska med landets språkmajoritet därför att vi alltför sällan besöker tangomarknaden i Seinäjoki.

Finns det någon trovärdighet kvar efter sådana magplask? Mantila försökte kriminalisera svenskösterbottningar som står upp för svenskan och fick uppbackning från en känd SFP:are i Närpes!

NU ÅTERKOMMER Skuthälla till vårt ofosterländska beteende. Han låter förstå att Närpesborna bryter mot Mantilakoden genom att i kabelnätet placera Sveriges tv-kanaler på de inledande kanalnumren. Vi andra påstås synda genom att veta mer om Sverige än om vårt eget land. Det sistnämnda kan vi tillbakavisa genom att lägga fram fakta, men det är ointressant. Det intressanta är att svensktillvändheten görs till en synd. Slentrianmässigt och oreflekterat gör Skuthälla den saken till något nytt, något som kommit med "det rikssvenska, mass-mediala bruset".

Ingenting kan vara mer felaktigt. Svenskösterbottningarnas orientering mot Sverige är ett gammalt och högst naturligt fenomen. Den finlandssvenska kulturen är rik, men varför skulle vi

exkludera den mångfald större kultur på vårt modersmål som finns på andra sidan viken? Det är tydligen något vi ska skämmas för.

Jag erinrar mig en intervju för många år sedan med en framgångsrik margarinforskare med rötter i Österbotten. Han förklarade att svensk tv i Österbotten borde begränsas så att folk tvingas lära sig finska. Det leder mig till en självklar slutsats: margarinkemisk begåvning går inte nödvändigtvis hand i hand med allmänmänsklig klokskap.

LIVLIGA KONTAKTER över Bottniska viken har funnits i alla tider – så länge vi rört oss på havet. Varför har de sydligaste österbottningarna ett rikssvenskt sje-ljud? Varför liknar Närpesbornas aljud stockholmarnas? Varför har fågelarterna på andra sidan Kvarken så ofta samma (eller snarlika) namn som på Vörådialekten?

Jag vet inte om språkforskarna håller med mig om de två första punkterna, men så uppfattar jag det. Lyssna när Sidebyborna säger "hsjöshjuk", och det är bara på andra sidan viken du hör samma uttal. Somliga tror att Kvarkentrafiken kom till med bilfärjorna. Vi åkte över Kvarken långt före det, och det är högst naturligt. Det var lättare att färdas till sjöss än i näst intill väglöst land. Sjön har förenat mer än skilt åt.

KULTURELLT DÅ? Klockrent där också – kontakterna kom inte alls med televisionen och mediebruset. Svensk veckopress har längre tillhört vardagen, liksom dagspress. Själv växte jag upp med bland annat Levande Livet, Allers, Folket i Bild, Se, Fantomen och 91:an Karlsson. Dagliga Stockholms-Tidningen var inte ovanlig i Österbotten på 1950- och 60-talen.

Vad visades på de tidigaste biograferna i Österbotten, i några fall redan på 1930-talet? Svar: filmer med Thor Modéen, Edvard Persson, Åke Söderblom och Sickan Carlsson. Titlarna var exempelvis "Hälsingar" och "Drömmen på fåbodvallen".

Om någon svikit landet så har jag ingen aning om vilka det var och hur det gick till. Men nu är ju talet om svek bara struntprat och ingenting annat. Skuthällas bastukompis får ha sin syn på finlandssvenskarna, men varför lyssna till och hänga upp sig på sådana irrationella tankar? Varför ska en känd SFP:are ställa sig upp och applådera varje gång någon skuldbelägger offret, det vill säga finlandssvenskarna?

MICHAEL PALINS rollfigur i "Life of Brian" får mig som sagt att tänka på det mindretal österbottningar som ägnar sig åt självspäkning, men också på de sydfinlandssvenska avbönsprofeterna. De där som kräver vår avbön för något grymt vi sägs ha utträttat mot finnarna men själva inte har den blekaste aning om.

Om Skuthälla & Co själva anser sig ha blickat för mycket mot Sverige och därmed sårat de finskspråkiga får de väl riva sina kläder och strö aska i sitt hår. Själv sällar jag mig inte till självspäkarna. Självdevalveringen har vind i seglen, men jag tänker inte lämna något bidrag. ♦

PS. Jag har mitt rikssvenska tv-utbud på kanalplatserna 73 till 79. Det beror på att jag inte vet hur man flyttar fram dem, eller om det ens är möjligt. DS.

Artikelförfattaren

Bertel Nygård är kulturchef på Vasabladet.

Adress: Sandögatan 20 (Pb 52), 65101 Vasa.

Tfn: (06) 784 8284

e-post: bertel.nygard@vasabladet.fi

Om maktelit, redskapsdiskussioner och demokrati

TEXT: PETER BACKA

Skall man kunna påverka måste detta ske i början av en process, när man ännu håller på med att definiera problemet, och inte har några klara lösningsförslag. Det är då man skall ordna medborgarpaneler och diskussionskvällar. I ett senare skede är det svårare att åstadkomma förändringar.

De rådgivande folkomröstningar som makteliten brukar tillåta kommer alltid i ett skede när det redan är för sent att byta kurs. Man låter påskina att redskapen är demokratiska men underlåter sig att erkänna att slutresultaten ändå är odemokratiska.

Jag har två enkla påståenden. 1) Demokrati är inte det samma som de redskap vi använder för att uppnå demokrati. 2) Demokratiska beslut är alltid en del av en lång process.

Första påståendet

I diskussionen om demokrati får man höra många påståenden om vad demokrati är. Det är rösträtt, det är parlamentarism, det är fri press, det är tillgång till information och så vidare. De flesta som yttrar sig har en poäng i det de säger, men man måste sätta in påståendena i ett sammanhang.

Regeringen säger att genom större kommuner så blir ansvarsförhållandena klarare, väljarna röstar direkt på de som ansvarar för till exempel hälsovården, i stället för att indirekt valda kommunalförbund beslutar. Demokratin ökar. Motståndarna till kommunreformen säger att besluten flyttas längre från människorna, det vill säga att demokratin minskar. Båda har naturligtvis rätt.

Men det man diskuterar är hur den representativa kommunala demokratin skall fungera bättre, och man ser på saken ur olika perspektiv. Litet allmänare uttryckt så kan man säga att de diskuterar ett av demokratins redskap. På liknande sätt kan man debattera om folkomröstningar, till exempel.

I den här "redskapsdiskussionen", som för all del är viktig, tappar man lätt bort slutmålet. Borde man inte först försöka få en klar uppfattning om vad demokrati är, det vill säga vad man vill åstadkomma och sedan se på redskapen som mer eller mindre effektiva sätt att åstadkomma det?

Jag skulle föreslå att demokrati är att de människor som berörs (eller en majoritet av dem) skall få de beslut de vill ha (jag vill alltså förkasta alla "redskapsdefinitioner" som säger tex att demokrati är fri och lika rösträtt). Jag skulle tro att diskussionen kring demokrati skulle bli bättre – inte nödvändigtvis lättare – om man följde en dylik tågordning.

Ett tydligt exempel är när en by vill byta kommun. Fast 80 procent av byborna, de som i första hand berörs, har tagit ställning – kör kommuner ofta och finansministeriet regelmässigt över den lokala opinionen. Typiska fall är byn Österby i gamla Oravais som alltid splittrats av en kommungräns, de vill nu som helhet till Nykarleby, men gamla "Oravaishalvan" tvingas ändå ihop med Vörå. Alltså förblir byn splittrad, tillhörande två stora kommuner. Likadant var det med norra Kuorevesi, där majoriteten ville överföras från Jämsä till Mänttä-Vilppula. Beslutfattarna argumenterar genom att säga att redskapen är demokratiska men underlåter att se det självklara, dvs att slutresultatet ändå är odemokratiskt.

Andra påståendet

Ett beslut är alltid en del av en process, det är självklart. Men de självklara följderna av det här enkla påståendet blundar man också ofta för. Man

beaktar inte i vilket skede processen är när man väljer redskap för demokratiskt inflytande.

I början av en process, när man ännu håller på med att definiera problemet, och inte har några klara lösningsförslag, är det lätt att påverka. I detta skede bör hörande komma in, det är då man skall ordna medborgarpaneler, diskussionskvällar och så vidare. För varje steg i processen knyts nämligen allt flera aktörer upp. Tjänstemän, förtroendevalda, partier, intresseorganisationer etc, kommer överens om hur man vill ha det. Utredningar görs och förhandlingar förs. Efter hand blir det allt svårare att åstadkomma förändringar.

"Kommunsammanslagningar är ibland goda illustrationer. Genom en lång process har makteliten bestämt sig för hur den vill ha det. Inför det avgörande beslutet görs då en rådgivande folkomröstning. Och om folk röstar "fel" så gör man ändå "rätt", det vill säga struntar i omröstningsresultatet."

Detta betyder att det inför ett stort beslut inte är stor vits att ordna med höranden, eller rådgivande folkomröstningar. Då är det redan för sent.

I det skedet är bindande folkomröstningar det enda rätta. Men det vill makteliten inte ha, det syns bland annat i grundlagsreformen. Och finns det makteliter i kommuner, regionalt och nationellt? Självfallet! Men det talar man ogärna om. Hellre talar man om alla fina höranderedskap som finns och hur fina vallagar vi har.

Professor Fabrizio Barca har gjort en stor rapport till EU (DG regio). Den handlar inte om demokrati utan om att utveckla resursanvändning och motverka social exkludering. Han säger att lokala makteliter ofta hindrar åtgärder som skulle vara hela platsen eller regionen till fromma – eftersom åtgärderna inte gynnar makteliten.

Kommunsammanslagningar är ibland goda illustrationer. Genom en lång process har makteliten bestämt sig för hur den vill ha det. Inför det avgörande beslutet görs då en rådgivande folkomröstning. Och om folk röstar "fel" så gör man ändå "rätt", det vill säga struntar i omröstningsresultatet.

Rådgivande folkomröstningar är också problematiska ur en annan synvinkel. Pondera att någon är invald från en by där man är enig om en viss lösning, tex i en kommunsammanslagningsfråga

Om nu majoriteten i en rådgivande folkomröstning i kommunen vill en annan sak, hur skall då den stackars förtroendevalda rösta? Skall han/hon rösta efter egen och väljarnas åsikt eller för det som majoriteten i hela kommunen anser?

Om folkomröstningen skulle vara bindande så skulle det problemet försvinna. Med rådgivande folkomröstning blir det fel hur man än vänder sig eftersom de förtroendevalda fortfarande sitter med den slutgiltiga makten och ansvaret. ♦

Artikelförfattaren

Peter Backa är landsbygdsutvecklare vid Svenska studiecentralen

Adress: Rådhusgatan 21 C, 65100 Vasa

Tfn: 040 5950444

e-post: peter.backa@studiecentralen.fi

Är det vardagen eller sloganer som lockar till landet?

TEXT OCH BILD: CLARA HENRIKSDOTTER

När jag står där på stranden nedanför ungdomsföreningshuset Sunnanland i Högsåra tillsammans med bybor och sommargäster känns det väldigt fint.

Det är sensommar och vi står alla på stranden för att ta emot Ylva som fyller 50. Vi ska fira henne med en överraskningsfest i vårt vackra föreningshus. Vi är många som har förberett festen i hemlighet och borden därinne dignar av kalasmat som byns marthor och många andra bidragit med. Kan en by vara bättre än det här, frågar jag mig själv, och svaret är nej.

PÅ FASTLAGSTISDAGEN ordnar Pive och Kyösti, som bor i lotsstugan, källrace genom byn. Åldern på deltagarna varierar mellan tre och åttioåttio och lika varierande är modellerna på sparkstöttingarna. Vi sparkar genom byn i glädje och gamman och när vi kommer till mål blir vi bjudna på fattiga riddare och varma drycker.

Tävlingsklasserna är talrika (bla en för den äldsta kälken och en för piprökare) så det blir många medaljer som delas ut. Kan en by vara bättre än det här? Det här är historier jag gärna berättar när den klassiska frågan ställs för n:te gången av någon stadsbo: "Men vad gör ni på vintrarna där i mörkret?"

Nästan lika ofta är det någon som vill veta om vi fortfarande bor där i Högsåra. Den är så klassisk att en variant har fått bli underrubrik (Asutko vieläkin Taalintehtaalla?) i Juha Ruusuviuoris bok Muukalainen muumilaaksossa, där han ger sin syn på finlandssvenskhet. Jag gissar att frågan baserar sig på antagandet att en flytt ut till landet är ett övergående skede i ens liv. Jag har ofta lust att fråga helsingforsare om de faktiskt fortfarande bor där, men gör det aldrig.

JAG HAR OCKSÅ HÖRT ordet "modigt" uttalas flera än en gång om min och min mans flytt till Högsåra, men vi har aldrig känt oss speciellt modiga. Vad skulle vi vara rädda för? Det som var mest avgörande var nog att det fanns ett hus att hyra, att vi gärna ville bo på landet, hade varsin laptop och arbeten som kunde utföras på distans.

Nu har jag bott snart elva år i den här byn, men det händer att journalister fortsättningsvis vill höra om hur jag kom hit och då märker jag att det för mig i dag känns som en ganska ointressant berättelse. Däremot håller det här med att vara modig tyvärr på att bli mera aktuellt ju äldre jag blir. Ungefär samtidigt som vi flyttade till ön blev kommu-

nikationen till fastlandet märkbart uppgraderad: vi fick färja i stället för förbindelsebåt och turerna ökade med flera hundra procent. Även om färjan aldrig har trafikerat nattetid har den hittills alltid stått olåst på Högsårasidan så att den som haft rätt att köra en färja (och det finns flera i byn) har kunnat rycka ut i nödfall.

DENNA HÖST har färjan förstatligats, vilket säkert är bra ur många synvinklar, men tyvärr har det också inneburit att den nu står låst nattetid på fastlandssidan. Det betyder i praktiken att den som insjuknar akut inte har någon nytta av den mellan klockan 21.45 på kvällen och 7.15 på morgonen. Farledsstationen, som tidigare gav fyra personer jobb och som hade stora starka båtar till sitt förfogande, har också nyligen omvandlats till en "kall station", där det numera väldigt sällan finns någon akut transporthjälp att få. Ekvationen ser inte trevlig ut: befolkningen i byn blir allt äldre samtidigt som tryggheten försämras.

NÄR MAN BOR i en by med 45 invånare, som egentligen är ganska många för att vara en liten ö, blir alla inflyttare, utflyttare och bortgångna stora procenttal.

Nyligen flyttade en estnisk familj hit och de har nu tre barn. Den som är bra på procenträkning kan snabbt räkna ut hur mycket de har höjt invånarantalet i vår by. Att det var möjligt att ta emot den här familjen berodde på att det fanns ett hus som de kunde hyra. Också lotsstugan, som blev vårt första hem, har fungerat som "inkörsbostad" för flera personer efter oss. Men där tar det slut för flera hyresbostäder finns inte. Situationen är beklämmande allmän i skärgården och därför borde man när man pratar om inflyttning och utveckling av skärgården alltid börja med att diskutera bostadssituationen och hur man kunde lösa den.

I HÖGSÅRA har vi ett exempel som kanske inte är typiskt för en skärgårdsby, men så förbluffande att jag inte kan låta bli att skriva om det. Mitt i byn står ett gult nyrenoverat hus, som i mina och många andra bybors ögon skulle lämpa sig utmärkt som bostad för en liten familj. Huset är huvudbyggnad på Söders lotshemman och de sista som bodde där var de ogifta bröderna Rolf och Volf Larsson, arvtagare till Söders. I dag är det en stiftelse som förvaltar både hus och markegendom och som även har låtit renovera huset.

Vilket ändamålet med huset är har varit svårt att få reda på, men att huset inte ska användas som bostad har blivit klart genom alla de förfrågningar i både muntlig och skriftlig form som olika bybor vänt sig till stiftelsen med. I en radiointervju nyligen lät stiftelsens ordförande Elmer Sulonen förstå att huset används för stiftelsens arkiv och att det inte kan hyras ut för att det i bröderna Larssons testamente står att man årligen ska ordna en fest på deras födelsedagar.

De som kände bröderna har kunnat berätta att födelsedagsfesterna under brödernas livstid inte nödvändigtvis alltid hölls hemma hos dem och själv frågar jag mig vad det är som hindrar att man skriver ett hyreskontrakt som beaktar födelsedagsfirandet? Att det behövs ett helt hus för att inhysa en liten stiftelses papper låter i mina öron inte heller trovärdigt.

Så vi som bor i byn, och gör vårt bästa för att få flera att flytta hit, fortsätter att kasta långtans blickar på det gula huset samtidigt som vi försöker få den lilla stiftelsen med god ekonomi (och tre styrelsemedlemmar) att bli en aning intresserad av vår lilla by och dess fortlevnad.

BLAND TURISTER och tillfälliga besökare kan man ibland stöta på en attityd som låter förstå att ingenting borde förändras här. Helst ska vi sitta vid en spinnrock i oljelampans sken och gärna ska man kunna titta in i våra gammaldags kamrar inredda med allmogemöbler. Beskrivningen är karikerad och orättvis mot många, men ett sätt att bemöta nostalgi och drömmen om en lycklig och oförändrad barndomsvärld, som helst ska förverkligas ute i skärgården.

I det verkliga livet är det vi som bor ute i periferin (fast jag föredrar att se på detta som centrum och Helsingfors som en aning perifert) som allra mest behöver moderna hjälpmedel såsom ett snabbt bredband, en snabb räddningsbåt, videokonferenser m.m. Internet var en förutsättning för att min man och jag kunde flytta våra jobb hit, men för att vi ska ha en tillräckligt snabb dataförbindelse måste vi betala en vacker summa per månad. Bredband genom samhällets försorg borde vara en självklarhet för folk som bor på öar.

ATT HA KONTAKT med omvärlden via Internet betyder inte bara att man kan distansjobba, i mitt fall bland annat att söka information, skicka texter och

bilder, utan det går också (nästan alltför) behändigt att shoppa på nätet.

Tills vidare handlar det för vår del mest om hushållsmaskiner (där frakten ofta är gratis), kontorsmaterial och kläder, men i en nära framtid hoppas vi också på att kunna köpa närproducerad mat via nätet.

▲ Konstnär Pive Toivonen har förevigat fastlagstisdagens källrace i Högsåra år 2011. © Pive Toivonen.

Att vara i kontakt med vänner, som jag inte har möjlighet att träffa så ofta, har blivit mycket lättare via Facebook och ibland kan det kännas mycket uppfriskande att delta i en seriös diskussion på nätet som plåster på sårerna då det känns för långt att köra 100 km för att delta i ett filosoficafé eller något liknande evenemang.

PÅ FACEBOOK har jag bland annat hittat en mycket aktiv grupp kallad Kimitocreativity. Den beskrivs som en idébar för Kimitoöns framtid och har i skrivande stund 144 medlemmar, både infödda Kimitoöbor och inflyttade. När jag meddelade gruppen att jag skulle skriva en artikel om hur det är att flytta till landet och till en skärgårdsö

blev jag involverad i en mycket intressant och konstruktiv diskussion kring vad och hur en kommun bör göra för att locka flera "nybor", som jag valt att kalla dem.

Viktigt är det också att kommunens utvecklingschef och nyanställda kommunikatör deltar i diskussionen och bland annat får höra vad det är som lockat unga familjer från stadsmiljöer att flytta till Kimitoön. Interaktionen sker på både finska och svenska och som jag ser det på minst fyra plan: nya invånare med gamla invånare, nybor sinsemellan, invånare med tjänstemän samt invånare som experter (på bl.a. kommunikation och framtidsforskning) med tjänstemän och beslutsfattare.

För mig känns detta som en form av fungerande demokrati samtidigt som jag märker att det ännu inte är helt självklart för kommunens tjänstemän att diskussionen i detta forum på Facebook är en guldgruva och att deltagarna ska tas minst lika mycket på allvar som deltagare i alla andra planeringsgrupper och medborgarforum. Här kan diskussionen dessutom fortgå utan geografiska och tidsmässiga begränsningar, men det fina är att gruppen också träffas fysiskt hemma hos någon med jämna mellanrum.

DISKUSSIONEN jag kastade mig in i på Facebook handlade bland annat om att "brända", det vill säga skapa ett varumärke för en kommun. En kommunikations- och marknadsföringsgrupp tillsatt av kommunen har beslutat att Kimitoön ska marknadsföras som "Barnens ö", vilket till exempel innebär att beslut som fattas i kommunen ska ta hänsyn till detta.

Personligen ställer jag mig en aning skeptisk till fenomenet "bränd" eller varumärke eftersom jag tycker att det är problematiskt då marknadstänkande och marknadsvokabulär överförs till kultur och livsstil. Så här skriver jag bland annat i mitt inlägg i Kimitocreativity:

"Jag tror att en kommun, som på riktigt leds med kommuninvånarnas bästa som första prioritet, som fattar beslut som det sunda bondeförnutet kan se att är bra för alla invånare (näja, alltid finns det någon som gnäller), som vågar hitta på lösningar som inte är mainstream, men inte behöver kosta så mycket. I beslutsfattande behövs det faktiskt kreativitet och mod – och då ger man automatiskt signaler till omvärlden att det här är en bra kommun att bo i."

Här kan jag också citera min kloka granne: "Inom kommunen måste man göra allting bättre, inte bara säga att det är bättre."

ATT DET BEHÖVS flera nybor är ett obestridligt faktum. Till Kimitoön flyttar det ca 200 personer per år, men ungefär lika många flyttar bort och om denna statistik kombineras med det faktum att de avlidnas antal är ungefär dubbelt så stort som de nyföddas hamnar vi rejält på minussidan.

För dem som ska hitta på sloganer och andra sätt att locka folk till landsbygden skulle det eventuellt vara allra klokast att lyssna på dem som har flyttat hit.

Det kanske inte är konst och kultur som är trumfkortet utan vardagslivet och gemenskapen i en by?

JANNE SALONENS inlägg (här i förkortad och översatt form) i Kimitocreativity bekräftar min tes:

"Men om någon för tre år sedan då jag ännu bodde i Tölö skulle ha sagt till mig att det i Kimito finns ett bra kulturutbud, skulle jag ha tagit denna någon med mig på en femton minuters spåratur för två euro och visat Kiasma, Nationalmuseet, Nationalteatern, Q-teatern, Korjaamo, Ishallen, musikhusets dåvarande grop, Kampens biografer, riksdagshusets bibliotek, Naturhistoriska museet, jazzbaren, ett par bryggerirestauranger, många verkligt fina etniska och finska restauranger och så hade jag sagt att på fem minuters avstånd ligger kulturcentret Caisa och därifrån framåt mot Hagnäs ges en Burlewski-show på en båt.

Om någon å andra sidan skulle ha sagt att du kan byta ut en trång femtio kvadrats tvåa på Mannerheimvägen till ett 1800-tals timmerhus i Kimito med 10 ha mark vid en insjö nära havet och berättat hur man kan avnjuta sitt morgonkaffe med fuktigt gräs under fötterna, ha sitt eget trädgårdsland och plocka svamp 200 meter från bostaden och hur det lokala jaktlaget varje höst kommer med en älgstek eller att grannen kommer med en bas-tukvast som välkomstpresents så hade jag inte haft något motsvarande att komma med i Hesa.

Vilket av de två budskapen skulle nå en inflyttare bättre? Det som jag berättade om Kimitoön i det senare stycket, är förutom vardag här, något som man i större städer inte kan få för pengar trots att man har en obegränsad budget till sitt förhållande."

▲ Är det så här vi borde se ut? Några Högsårabor har klätt ut sig för att fira restaureringen av kon Hjärtli och nyinvigningen av kalven Gullan som är skapade av Elisabeth Lindfors.

© Clara Henriksdotter.

Janne Salonen, som är företagare inom kommunikation och media, fortsätter med att föreslå att man kunde be erfarna journalister berätta om detta liv till exempel i större medier som Helsingin Sanomat, MTV3 och i damtidningarna och han tillägger att det inte är en fråga om pengar utan om vilja.

För mig personligen är juli den enda månad på året då jag frivilligt kunde fly skärgårdstillvaron. Då är det för mycket av allting – precis som i stan. ♦

Artikelförfattaren

Clara Henriksdotter är journalist, författare, kulturarbetare och talkoarbetare.

Adress: Lotsbergsvägen 27, 25960 HÖGSÅRA

Tfn: +358 (0)40 771 6603

e-post: cpuranen@abo.fi

En nybyggare med sunda visioner

TEXT OCH BILD: HÅKAN EKLUND

Längst bortom sista färjan i Iniö har Janne Gröning hittat sitt paradys. Här har han tillbringat en stor del av sin lediga tid under de senaste tio åren. Och resultatet imponerar.

Ett tecken på att han trivs här avslöjas i slutet av intervjun, när jag skall åka tillbaka. Han kan inte färjetidbeller-na från Iniö till fastlandet utantill, utan hamnar att söka fram listan från kökslådan. Däremot kan han varje färjtur ut till Iniö och Keistiö, från fastlandet. Fast i sömnen. Det berättar allt.

– Jag och min kompis körde förbi det här stället i hans jeep sommaren 1995, då fanns inget här, bara en inbjudande gräskulle mellan berget och åkrarna. Då sade jag att där skulle vara en fin plats för ett hus, då hade jag ingen aning om att jag en dag skulle köpa tomt på Keistiö.

– Men så blev det, 1999 köpte jag just denna plats. Under sommaren satt jag allt oftare på tomten och ritade och planerade. Och då tänkte jag mycket på att börja odla ekologiskt, och bli helt självförsörjande.

Vägen hit var då en skiftesväg för häst och traktor, oframkomlig för en vanlig bil, och då låg åkrarna sedan länge obrukade. Men Janne gillade det han såg.

– Här fanns allt jag behövde. En fridfull och vacker natur. Nära till skogen, bergen, havet och med en massa odlingsmark som väntade på att bli brukade. I ett gammalt skärgårdssamhälle med genuina skärgårdsbor.

EFTER ATT husstommen rests 2004, råkade han ut för en arbetsolycka ("fick tummen i cirkelsågen", som han säger) och var ur spel i fyra månader.

– Med handen i paket, kunde jag ju inte satsa på odlandet, som jag brann för, men jag klarade av att fotografera. Och så har det blivit.

– Men skulle jag vara yngre och ha mera tid, så skulle jag ändå vilja ha ett litet specialiserat ekologiskt jordbruk, och framförallt skulle jag vilja få hit nya unga grannar som skulle ta sig an odlandet på allvar, på ett ekologiskt sätt. Det är där framtiden ligger, och inbesparningarna.

– Först och främst föder man ju sig själv, det vill säga höjer sin självförsörjningsgrad, det har ju alltid varit ett triumfkort i skärgården. Det har ju gjorts att man klarat sig bra även med låga löneinkomster och haft mat också under ofärdsår. Nu har vi ju en ny typ av ofärdsår framför oss, som den globala finansmarknaden dragit in oss i, där grighet och snabba pengar förgiftat samhället.

– Den yngre generationen har också allt mer börjar inse att de inte längre vill luras av en industriell massproduktion av livsmedel där allt är baserat på bekämpningsmedel, konstgödsel, kemikalier och monokulturer, som dessutom utarmar mångfalden i odlingslandskapet och i slutändan förgiftar och övergöder havet. Sen har vi en slutprodukt som är fullproppad med tillsatsämnen. Är det så vi vill ha det? Är det det som kallas utveckling och välfärd?

– Och varför skall vi här uppe i norr odla vete som i alla andra stora jordbruksländer? Det är ju en billig "massprodukt" som kräver stora arealer och industriell hantering.

– Borde vi inte istället satsa på kvalitet, specialodlingar och ekologiskt rena produkter? Det är väl det som borde vara vårt "arktiska varumärke". Vårt hantverk. Som EU borde understöda, istället att som nu gynna stordrift.

◀ Grönings ekologiska grönsaksland på Keistiö. © Håkan Eklund.

JANNE HAR SVÅRT ATT FÖRSTÅ att så många i Åbolands skärgård låtit sig påverkas av fastlandet och dess normer, och lagt ner de skärgårdsjordbruk som egentligen var ganska ekologiska: småskaliga, med djurhushållning, hälsosamma, lokalanpassade och miljövänliga. Som också skulle gynna skärgårdsturismen. Men när det skedde pratade ingen om ekologi, eller ekologiska jordbruk, trots att man ganska långt fungerat rätt ekologiskt. Utan att man varit medvetna om det. Istället var modellen fastlandets industrijordbruk, som under en mannaålder har förödat havet med sina enorma näringsutsläpp.

– Det är ett högt pris som betalats för den rationaliseringen; vem inkluderar det i matpriset? För att inte tala om alla de skandaler som vi läst om från industrigårdar runt om i Europa och övriga världen är väl inget att hurra för, som skapat en massa sjukdomar och förgiftningsfall.

FÖR ATT ODLA ekologiskt behöver man djurgårdar för att få gödsel, och det är perfekt för skärgården.

– Titta på tätelfälten här nere, säger Janne. Här finns betesmarker hur mycket som helst. Jag tror att det finns 100 ha odlingsmark enbart på Keistiö. Gräsåkrar som alla ligger för fåfot, men som gärna arrenderas ut om det finns arrendatorer.

– Här på ön finns ungefär 40 åretruntboende, av dem är vi en handfull under 60 år. Hur skall det gå för detta ö-samhälle om vi inte får in ungdomar? Här finns ekoodlingsmöjligheter hur mycket som helst, för sådana som uppskattar närhet till natur och skärgård. Ett paradis, säger Janne med eftertryck. Och här finns mark att bygga på.

– Jag har hört att efterfrågan på ekologiska produkter har ökat så otroligt att affärskedjorna inte klarar av att leverera. Vill man ha en ekologisk julskinka får man vänta till julen 2013, skinkorna för julen 2012 är redan bokade.

– Berättar inte det ett tydligt språk?

ATT HAN TROR på sin sak är uppenbart. Han om någon har upplevt extremt urbana metropoler i den "stora världen" under sina år inom klädbranschen. Och han vet att det finns nya fräscha generationer idag som inte låter sig styras av prylar, bekvämligheter och den ytliga lyx som den efterkrigstida föräldragenerationen lät sig förblindas av, och som många konservativa ute i glesbygden ännu tror på.

Det har han också sett i den egna socknen där många skrattar åt hans "ekologiska idéer".

– Skärgårdsborna har ju under största delen av sin existens levt mycket naturnära och ekologiskt, säger Janne. Men det minns man som tungt och tufft, idag har vi ju hjälpmedel som gör allt lättare. Och förstås, då pratade ingen om ekologi, trots att man var ganska "ekologisk".

Han fungerar nu som en kontaktperson på Iniö för EU-projektet Green Islands, där man vill satsa på en hållbar resursanvändning och en bibehållen eller förbättrad möjlighet för människor att livnära sig på sina öar. Projektet är ett samarbete mellan Sverige, Finland och Estland och pågår till slutet av 2013. Vatten-, avlopps-, avfalls- och energilösningar karteras, man utreder vilka ekosystemtjänster öarna erbjuder och vilka användarna är.

PROJEKTET hjälper också till med förverkligandet, att hitta lämpliga lösningar, att hitta kontakter till entreprenörer, producenter och slutanvändare samt hjälp med att ansöka om finansiering.

– Och vad är väl bättre än att höja självförsörjningsgraden ute i skärgården, både beträffande energi och matproduktion. Medan man på många ställen skrattar åt mig och tycker att detta är helt befängt, ser andra möjligheterna.

– Här i Iniö är byalagen i Jumo och i Keistiö två lysande undantag. Jag fick dem att komma med genom att prata om att vi kunde få hjälp av projektet med avloppsproblemen som alla är intresserade av. Få se när de andra byarna hakar på?

– Och så tänkte jag att vi under projekttiden lyfter fram andra intressanta lösningar. Till exempel: kan man själv bygga sin egen solfångare har man ju varmvatten för 7-9 månader per år. Sådana kurser skall projektet bland annat ordna.

– Detta koncept är ju som gjort för glesbygden i skärgård, där man sen urminnes tider varit vana att överleva på mångsyssleri och på smala marginaler. Så har man ju levt i alla tider.

JANNE PRATAR sig gärna varm kring detta med att leva billigt och öka sin egen självförsörjningsgrad. Han är ett levande exempel. Att leva på bildförsäljning ger inget fett levebröd, ändå lyckas han både bygga nytt och överleva tack vare egen uppfinningsrikedom, hårt arbete, hög självförsörjningsgrad och minimala utgifter. Och han är inte rädd för att lära sig nya saker, för att hålla ner utgifterna.

Hus har han ju aldrig byggt tidigare, ändå har han också fått det att funka. Och från den egna trädgården får han och familjen ett bra tillskott till hushållet.

VI SITTER I SOLEN utanför det timmerhus som restes 2004 och betraktar ett sjuårigt byggprojekt som närmar sig sitt slut. Allt annat är färdigt utom själva huvudbyggnaden, som dock skall stå inflyttningsklar nästa år. Och det mesta har han gjort själv.

För en som försörjer sig på skärgårdsbilder finns inga andra alternativ. Skulle han ha anställt folk att jobba, hade bygget kostat fyrfalt mera.

– Ändå har detta kostat mig mindre än vad en etta kostar i Helsingfors, säger Janne. Dessutom i en miljö som inte går att värdera i pengar.

HÄR FINNS nu en prunkande trädgård, bostadshus, uthus och förrådsbyggnader. En ny borrhunn som ger mycket och bra vatten. Och en naturens närhet och stillhet som är helt underbar.

Från skogen hörs taltita och tofsmes, hålbysgare som indikerar ekologiskt värdefulla skogar. En nötskrika väsnas vid åkerkanten och högt i skyn kretsar en havsörn. Det var ju här på Keistiö som man på 1970-talet började vintermata örnarna, en åtgärd som räddade Finlands havsörnar från undergång.

– Jag har sått in klöver i gräsmattan, säger Janne och kastar en blick mot gårdstunet, det gillar humlorna. I somras var det säkert hundra per kvadratmeter. Och i trädgårdslandet sår jag alltid in rader med blommor, en stor del av dem har ju etablerat sig permanent och förvildats, men det ger färg och mångfald. Det mår bara grönsakerna och rotfrukterna bra av. Liksom Janne själv – en nybyggare med sunda visioner. ♦

Artikelförfattaren

Håkan Eklund är tidskriftsredaktör, fotograf och frilansskribent.

Adress: Långåkersgatan 8a5, 20900 ÅBO

Tfn: +358 (0)50 5672213

e-post: hawk eklund@gmail.com

▲ Janne Gröning vid bygget. © Håkan Eklund.

▼ Tomatodlingen. © Håkan Eklund.

Janne Grönings väg tillbaka

TEXT OCH BILD: HÅKAN EKLUND

Imånga intervjuer har skärgårdsfotografen Janne Gröning öppet berättat om förändringarna i sitt liv, och fått förklara varför han bytte storstadsmiljöer och ett hektiskt affärsliv ute i modevärlden till att bli en naturfotograferande skärgårdsbo på heltid, i stillheten bakom sista landsvägsfärjan på Iniö.

I sig är det en sedelärande historia om vår skörhet, om vår dödlighet. Men också om vår förmåga till helomvändning, och om att bli hel igen.

Jannes historia är berättelsen om det som händer eller kan hända när takten blir för hög, när 7/24 inte räcker till för allt det som borde göras, när reviret vuxit sig för stort och varvtalen är för höga, när sömnskulden och matkulturen skapat otakt i systemet och när ett hektiskt och konjunkturkänsligt och konkurrenskrävande jobb helt tagit över tiden, kroppen och själen.

DÅ ÄR RISKEN stor att man tappar kontrollen över styrfarten och kör rakt in bland grynnorna i utbrändhetens grumliga och förrädiska vatten; dvs framåt med fulla varv och med flaggan i topp utan att i tid slå full back.

Janne Gröning har gjort det och vet hur det känns. Det var inte det att han inte gillade det han sysslade med utan snarare att han brann för det han gjorde, och inte i tid insåg att han helt uppslukats av sitt jobb.

Efter tjuugo år som företagare i modebranschen byttes framgång och företagsamhet till lågkonjunktur, konkurs, skilsmässa och mental tomhet. Det kunde ha slutat illa, men det gjorde det inte.

GRÖNINGS BERÄTTELSE är en berättelse om den styrka, envishet och underbara förmåga till självläkning som trots allt finns i oss alla, om vi bara ger kroppen och själen den möjligheten. Och tid för att läka. Då gäller det att man går tillbaka till livets grundelement och låter sig igen bli en naturlig del av naturen med dess lugnande och läkande kraft, helst i landskap där människan ännu inte hunnit förstöra, manipulera och omforma naturen till oigenkännlighet.

Sådana områden hittas ännu i Åbolands vidsträckt skärgårdslabyrint. Det var där som Janne Gröning fick ny energi när tomheten hotade att ta över, när han inte längre orkade vara social i det urbana och överkommersialiserade gycklarsamhälle som format hans tidigare liv.

DET SOM BLEV ljuset i tunneln för honom, kom genom bländaröppningen i kameraobjektivet, helt bokstavligt! En novemberdag 1998 blev han varse en inre röst som uppmanade honom att plocka fram kameran, det var en stark känsla som bara växte fram: att dokumentera det vackra som gjorde honom så gott, som han önskade dela med sig till andra. Sen dess har han försörjt sig som fotograf och via sina bilder delat med sig av det fridfulla och harmoniska skärgårdslandskap som en gång blev hans räddning.

Med sina bilder vill han att dagens stressade och exploaterade människor skall stanna upp och tänka på vad naturen betyder för våra liv. Efter miljontals år på jorden så har människan ett genetiskt behov av, och förhållande till naturen, som dagens sk välfärdssamhälle inte förstår sig på; detta förhållande är bortom alla ekonomier. I sig behöver inte naturen människan, men människan behöver natur.

FOTOGRAFERING i skärgårdsnatur blev Janne Grönings väg tillbaka till ett kvalitativt och rikt liv. Under den svåraste tiden hade han hittat sig själv ensamt vandrande i skärgårdsskogarna. Där signalerade både kroppen och själen att han mädde som bäst. I en miljö som inte ställde några krav, utan som bara gav. I en underbar mångfald av skärgårdsflora och -fauna.

Däremot känner han stor sorg över det övergödda och förgiftade hav som vi fördärvat under en mansålder. Det är inte längre lika jungfrulikt som under Jannes pojkar i Hangö på 1950 och -60 talet, när siktdjupet från segeljollen var många meter. I detta utskärslandskap växte han upp, med soliga sandstränder under sommarlov, med lekar på hala istidsslipade klippor och i trollsko-

gar bland knotiga martallar. Året runt. På vintern spelade pojkarna ishockey på det frusna havet. Efter ett halvt liv ute i den stora världen har alltså Gröning hittat tillbaka till barndomens sjölandskap, skärgården. Nu med kameran i hand och i en ny skärgårdsmiljö i Iniös mosaik av öar och fjärdar. Fotografering har fungerat som en självläkande terapiform som också blev Grönings nya utmaning och födokrok; dock med en tunnare plånbok än modebranschens. Men priset på livskvalitet och kvalitetstid kan inte mätas i pengar.

SÅ HAR DET BLIVIT. Hela hans nuvarande liv kretsar kring skärgård. På riktigt och på bilder. Hans bilder.

Om inte Janne Gröning helt fysiskt befinner sig någonstans ute i skärgården, eller på nybygget i Keistiö, så är han antingen på väg att hänga en utställning med skärgårdsbilder, eller att ta ner en utställning. Eller på väg till tryckeriet, fotoaffären eller med en leverans fototavlor till någon kund. Med skärgårdsbilder.

Utnyttjar man sökrobotarna på internet hittar man inga större spår av Jannes tidigare liv i modebranschen; däremot fylls ett tjugotal sidor med träffar om Janne Gröning som natur- och skärgårdsfotograf! Ofta i celebert sällskap.

Och träffarna berättar en intressant historia för den som kan läsa den. Webbsidorna visar på en person som på kort tid hunnit bygga upp ett kontaktnät och ett renommé som få skärgårdsfotografer lyckats med, som visar på kreativitet, oräddhet, företagsamhet och sinne för nytänkande. Han hittas på ambassadsidor i olika länder där hans utställningar hängt, på musiksidor där dvd:s illustrerade med hans bilder sålts i 10 000 tal, på snobbiga design- och inredningsföretagares sidor, på gräsrotsnära miljöprojekts sidor, på alternativa bokförlags sidor, på lokala hantverkarsidor, på kultursidor. Och så vidare.

Han har illustrerat en bok av Fader Mitro och gett ut böcker tillsammans med Eija Orpana och Ristomatti Ratia. Böcker som tryckts och sålts i stora upplagor, liksom vackra årskalendrar. De illustrerade dvd-skivorna med Vivaldi och Sibelius musik har sålt både guld och platina.

NU ÄR GRÖNING varken en bättre eller sämre fotograf än någon annan, men han kan konsten att förädla och sälja. Den konsten kan inte alla själv-

▲ Janne Grönings utställning Mare Amore, juni 2011.
© Håkan Eklund.

lärd fotograf, oberoende av hur skickliga fotograf de än anses vara. Janne Gröning bjuder inte bara på bilder som är fotografier, han bjuder på ett helt koncept där de vackra skärgårdsmotiven fungerar som meditativa, terapeutiska, lugnande och helande kraftkällor att begrunda och njuta av. Monterade på de mest intressanta och funktionella material.

Därför säljer hans bilder, ofta till ställen där betraktarna behöver "gå ner i varv", där bildmotiven från skärgård blir som en spegel för andlighet bortom ord och handling. Också för sådana kunder som inte längre kan ta sig ut till skärgården.

Livet

EN AV MINA finaste utställningsupplevelser har faktiskt Janne Gröning bjudit på, som han själv är omedveten om. Vi var en grupp fotografer och journalister på kryssning i juni, från Åbo till Korpoström, för att ta del av "Contemporary Art Archipelago", som var ett av de största konstprojekten inom ramen för kulturhuvudstadsåret Åbo 2011. Första strandhugget sker i Nagu och i ett litet utställningsrum i Ateljé Lanterna sitter Janne Gröning i en gungstol omgiven av ett femtiotal skärgårdsbilder med utställningstiteln "Mare Amore". De är tätt hängda på väggar och i tak, i olika format och med olika inramningar. Det kunde vara en sillsallad, men det är det inte.

Effekten är mäktig; ett skärgårdsrum som andas harmoni. Och på golvet sitter Nagubon Kim Lund avspänt blåsande i sin didgeridoo, stödd på barfotatår. Vilken stämning! Terapeutiskt, lugnande, helande. Vilken helhet, vilken njutning!

Jag kunde ha blivit kvar hur länge som helst. Trots att aboriginernas primitiva instrument knappast har något med havsskärgård att göra så kände jag kopplingen mellan två naturnära kulturer med rötter i mäktiga öppna landskap, den i centrala Australiens "ökenskärgård", och den i Skärgårdshavet. Vidsträckta, öppna, naturnära. Och medan didgeridoon fyller skärgårdsbildrummet med sin avmätta och lågmälda tonskala, känner jag mig förflyttad i tid och rum.

Det är Janne Grönings terapeutiska bildkonst i ett nötskal. I all sin avskalade enkelhet. ♦

▲ Kim Lund, Janne Gröning och TS-fotograf. Ateljé Lanterna, Nagu. Juni 2011. © Håkan Eklund.

Artikelförfattaren

Håkan Eklund är tidskriftsredaktör
fotograf och frilansskribent.

Adress: Långåkersgatan 8a5, 20900 ÅBO

Tfn: +358 (0)50 5672213

e-post: haw.k eklund@gmail.com

Olikheter och ölikheter

TEXT: CHRISTIAN PLEIJEL

Den 7 oktober 2011 organiserade ALCIS en konferens i Mariefhamn om de europeiska öarnas utveckling. Orsaken var publiceringen av en brett upplagd studie om Europas öar som 2008 hade beställts av ESPON (European Spatial Planning Observation Network) och tagit tre år att utföra.

ESPON är ett europeiskt forskningsprogram som utför tillämpad forskning på europeisk territoriell utveckling, konkurrenskraft och sammanhållning. En ny typ av ESPON-studier är utformade som målinriktade analyser baserade på specifik efterfrågan från aktörer. Det innebär att regioner utifrån sina behov kan begära analyser inom olika områden. Den här studien är just en sådan efterfrågad analys.

Vad skulle studeras?

Är öarna en del av den europeiska ekonomiska, sociala och territoriella sammanhållningen? Går det att minska öarnas olikheter gentemot andra regioner?

Studien ska dra analytiska slutsatser som kan leda till formuleringen av ett ändamålsenligt ramverk av politik och åtgärder för att säkerställa de europeiska öregionernas hållbara utveckling.

Projektspecifikationen ger ett någorlunda svar på vad analysen ska innehålla (någorlunda för att det är skrivet på EU-iska):

- 1) För det första ska analysen ge en insikt i öarnas territoriella strukturer och dynamiker, särskilt när det gäller utvecklingsbegränsningar och utvecklingsmöjligheter. Den ska basera sig på 4-6 representativa fallstudier som ska säkerställa en skälig geografisk täckning av ESPON-området och resultaten ska överföras till ett

generellt europeiskt sammanhang. Analysen ska utgöra en kunskapsbas för öarnas verklighet och avslöja i vilken omfattning sammanhållningspolitikens instrument effektivt tillämpas på öarna utifrån deras speciella omständigheter.

- 2) För det andra ska analysen innehålla en bedömning av intensiteten av begränsningar som baseras på öars typologi. Olika typer av information ska användas för att peka ut frågor av ö-karaktär och illustrera svagheter och möjligheterna för dessa typer av områden men på samma gång identifiera outnyttjade territoriella möjligheter.
- 3) För det tredje ska studien innehålla en detaljerad analys av villkoren för främjande och utnyttjande av territoriella möjligheter från ett europeiskt, transnationellt, nationellt, regionalt och lokalt perspektiv. Exempelvis ska styrkor och svagheter med existerande nationella och europeiska handlingsprogram och verktyg granskas med specifikt avseende till riktlinjerna när det gäller strukturfonder och statligt stöd.

Analysen ska avslutningsvis leda till slutsatser i form av icke-bindande rekommendationer så att europeisk, nationell och lokal politik kan bli ändamålsenligt anpassad till öarnas verklighet så att öarna kan spela en mer aktiv roll i EU både ekonomiskt och socialt.

Aktörer

De som har varit "aktörer" – det vill säga efterfrågat och aktivt deltagit i studien – har varit Greklands Specialtjänst för strategi, planering & utvärdering av program på generalsekretariatet för Investeringar och Utveckling som är underställt Ministeriet för Ekonomi och Finans (sic!), Maltas Miljö- och Planeringsmyndighet, Verket för Tillväxtanalys i Sverige, Cyperns avdelning för Stadsplanering och bostadsbyggande, Italiens avdelning för Utveckling och Sammanhållningspolitik som är underställd Ministeriet för Ekonomisk utveckling, Balearerna, Sardinien, Bornholm, Gotland, Saaremaa (Ösel) och Åland (som också har företrätt Finland).

Konferensrapport

Det grekiska ministeriet uppdrog arbetet åt professor Ioannis Spilanis vid University of the Aegean – en öbo på ett vidsträckt ö-universitet.

Rapporten

Rapporten består av två delar, fyra bilagor och en atlas på två språk, summa ca 700 sidor:

Del 1	Final report	82 s
Del 2	Scientific report	239 s
Annex I	Supporting material	29 s
Annex II	1 Questionnaire enterprises	3 s
	2 Questionnaire residents	5 s
	3 Attractiveness Analysis	80 s
	4 Questionnaire Best Practice	4 s
Annex III	Case studies	183 s
Annex IV	Analysis of literature	7 s
Islands Atlas (EN)		39 s
Islands Atlas (EL)		39 s

Några centrala begrepp

I rapporten centrala (och ibland svåröversättbara) begrepp är *insularity* (ö-ighet?) *attractiveness* (attraktion), *unattractiveness* (repulsion?) och upplevda avstånd.

Insularity

Ö-ighet är en sammanbindande egenskap för alla öar oavsett storlek, befolkningsmängd och utvecklingsnivå. Ö-ighet kan uttryckas i objektiva och mätbara karakteristika så som liten yta, liten befolkning (= liten marknad), isolation, avstånd samt unika natur- och kulturvärden. Men ö-ighet är också en speciell identitet, en omätbar svårångad kvalitet som endast finns på öar och hos öbor

Attractiveness

En ö är en attraktiv plats för företag och hushåll genom att där finns:

- äkta, småskalig livsmedelsproduktion med hög kvalitet
- ett litet samhälle med behaglig livsrytm och litet ekologiskt fotavtryck
- konstnärlig, vetenskaplig och teknologisk kreativitet med högt förädlingsvärde som tar avstamp i natur och kulturarv

Unattractiveness

En ö hindras i sin utveckling av sin litenhet, av långa avstånd och av isolering, vilket när det gäller företag innebär:

- höga produktionskostnader (inga skalfördelar)
- brist på mark och på naturresurser (scarcity)

▲ Ioannis Spilanis. © Christian Pleijel.

- brist på kvalificerad kompetens
- låg tillgänglighet
- otillräcklig infrastruktur och otillräckliga offentliga tjänster som transporter, kommunikationer, energi
- brist på offentlig och privat företagservice t ex banker och konsulttjänster
- Företag på små öar kan också ha svårare att låna pengar.

När det gäller hushåll är öar mindre attraktiva att bo på emedan:

- där finns färre jobb och begränsade karriärmöjligheter
- höga levnadskostnader (som förvärras av turism)
- begränsad tillgänglighet (synnerligen begränsad i vissa fall)
- låg levnadsstandard vad gäller vissa avgörande områden t ex hälsovård, skolor / utbildning, idrott, kultur)

Slutligen kan klimatförändringen påverka öarna mer än andra europeiska regioner.

Upplevda avstånd

Även öar som inte ligger så långt från fastlandet upplevs ändå avlägsna eftersom sjötransporter är långsammare än vägtransporter. På Åland är t ex avståndet från Långnäs hamn till Sottunga 24 kilometer. Det är inte detta avstånd som utgör ett hinder för att bo och arbeta på Sottunga – det är den tid det tar att färdas. På en åländsk landsväg tar det drygt 20 minuter att köra samma sträcka om du håller 70 km/h. För en sottunga-bo tar det 1 timme och 15 minuter. På den tiden kör man på landsväg 80 kilometer. 80 kilometer är det avstånd fastlänningar upplever till Sottunga. Det är som om Sottunga låg öster om Kökar, i höjd med Jungfruskär.

Till Houtskär tar det 30 minuter med färjan, alltså är det upplevda avståndet 35 kilometer. Som om Houtskär låg i trakten av Kumlinge.

Till Utö tar det fyra timmar. På land är människor vana att färdas ca 300 kilometer på den tiden. Som om avståndet från Pärnäs till Utö vore det samma som till Kotka eller Västerås.

Konferensen

I konferensen den 7 oktober deltog Skärgårdarnas Riksförbund och Verket för Tillväxtanalys från Sverige. Från Åland kom politiker, forskare och tjänstemän på landskaps- och kommunal nivå. Finland representerades av Pia Prost från Egentliga Finlands byar samt av statistiker Jouko Kinnunen som granskat studien för Östra Finlands universitets räkning.

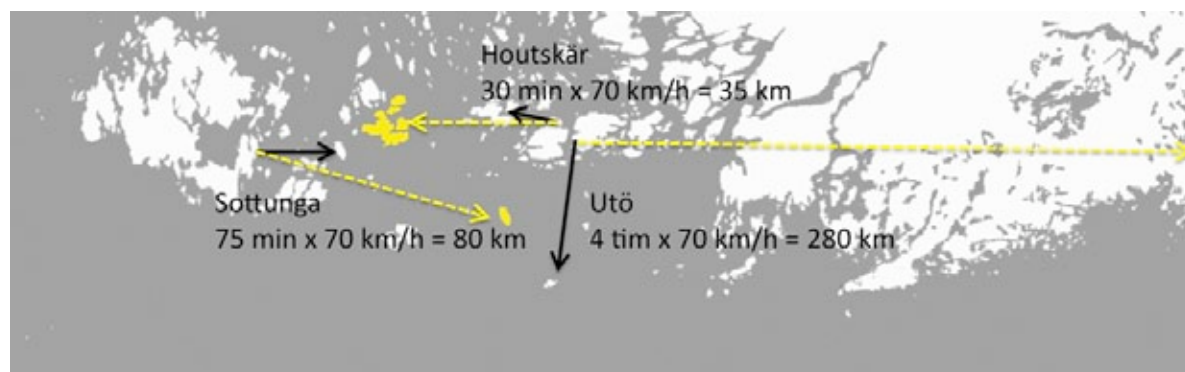
Huvudtalaren var Ioannis Spilanis som redovisade:

- allmänna slutsatser (General Conclusions), varvid han bland annat gick igenom studiens ö-typologi som är en schematisk presentation av de i studien ingående öarna där de är ordnade i en matris efter sin yttorlek på den ena axeln och efter ett index på den andra axeln. Detta index består av BNP, sysselsättningsgrad, åldersstruktur och befolkningsutveckling.
- Policy-rekommendationer till EU (Recommendations for EU Policy)
- ö-strategier inom den europeiska 2020 strategin (Islands' Strategy Within a European perspective), en mycket uppskattad bild
- råd till Åland (How to Implement this Strategy to Åland Islands)

► Överst: Ö-typologin. Mitten: Ö-strategier inom den europeiska 2020 strategin. ▼ Upplevda avstånd.

ESPIN	
Islands' strategy within a European perspective	
EUROPE 2020 Strategy	Islands 2020 Strategy
1. Smart growth: developing an economy based on knowledge and innovation	1. Qualitative islands: focusing on qualitative products and services using local resources
2. Sustainable growth: promoting a more resource efficient, greener and more competitive economy	2. Green islands: diminishing the use and growing the reuse of scarce resources as water, land, energy in the production of goods and services
3. Inclusive growth: fostering a high-employment economy delivering social and territorial cohesion	3. Equal Opportunities islands: giving the same opportunities to insular companies and populations to perform as in European mainland

▲ Konferensen följdes av en intresserad publik. © Christian Pleijel.

Kritiska röster

Professor Godfrey Baldacchino – som deltog från Kanada via Skype – kommenterade studien och pekade särskilt på värdet av att utveckla öarnas attractiveness i stället för att fokusera på problem, svårigheter, handikapp.

Baldacchino efterlyste exempel på öar som har brutit avfolkningstrenden (inte bara i Europa). Han påpekade att uthållighet på öar måste också omfatta hur vi bäddar för nästa generations öbor (tex skolor). Slutligen gratulerade han ESPON-studien till att ha utförts med forskare och praktiker hand i hand vilket är positivt.

Jouko Kinnunen från Ålands statistik- och utredningbyrå (www.asub.ax) lämnade bla synpunkter på studien:

- nyttan av nya perspektiv och jämförande studier, "Islanders don't see beyond their own island".
- att typologin är intressant och deskriptiv men statisk. Dess index lämpar sig inte för löpande uppföljning.
- att öar borde jämföra sig med andra öar och olika regioner också utanför EU 27.
- vad händer med öar som får fast förbindelse? Det skulle omvänt kunna visa "the importance of transport costs within the island context".
- möjligheten att göra policy-experiment (t ex att "släppa lös" hembygdsrätten i skärgårdskommunerna)

– den sektoriella politiken är inte i fas med regionalpolitiken.

Wolfgang Pichler från Tillväxtanalys höll en kort genomgång av öpolitiken i Sverige. Han berörde bland annat behovet av bättre koordinering av EU-politiken, sektorspolitiken och att kompensation för nackdelar är ett omodernt och närmast oanvändbart argument i regionalpolitiken.

Konferensdeltagarna beslöt att följa upp resultaten av studien på ESINs nästa årsmöte som hålls i på Mull Island utanför Skottlands västra kust i september 2012.

Dokumentationen från konferensen finns på AICIS hemsida www.aicis.ax. Studien i sin helhet finns att läsa på <http://geo-ellanikos.aegean.gr/espon>, username: SC, password: obscureisles. ♦

Artikelförfattaren

Christian Pleijel är företagare och konsult som bor på Kökar och arbetar på distans med trafikplanering, organisations- och ledarskapsfrågor.

Adress: Överboda, AX-227 30 Kökar
Tfn: + 358 (0)18-55923 / +358 (0)457-342 88 25
e-post: christian@pleijel.ax

Arkipedalo är i mål

TEXT: CHRISTIAN PLEIJEL

En utgångspunkt för projektet Arkipedalo har varit att Skärgårdshavet omfattar två skärgårdar som är mycket lika varandra: Åboland och Åland. Vi har samma ursprung – geologiskt och kulturellt. Finland är vår moder, Åboland är Ålands stora syster. Vi har vuxit upp tillsammans och talar samma språk.

Skärgårdshavet omfattar kommunerna Kimitoön, Väståboland, Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga och Vårdö med 257 öar som är större än en kvadratkilometer och 18 000 öar större än en halv hektar.

Här finns också femtio tusen mindre skär, kobbar och uppstickande klipphällar. Sammanlagt 33 000 personer bor och arbetar här året om, varav 2 300 på den åländska sidan.

Besökarna

En annan utgångspunkt har varit de tusentals cykelturister som kommer hit varje år. Det är en sympatisk grupp som lämnar förvånansvärt stora pengar efter sig och som lämnar anmärkningsvärt små ekologiska ringavtryck.

De ser förstås inte den svarta gränsen mitt i Delet, strax öster om Jungfruskär, mellan Immaskär och Asterholma, mellan Nätö och Torsholma, mellan Osnäs och Jurmo. Skärgårdshavet är en destination – inte två.

Projektet

Projektiden lanserades hösten 2008 i Ålands skärgårdsnämnd. Skärgårdsombudsman Tapio Penttilä skaffade stöd hos skärgårdsdelegationen på den finska sidan. I april 2009 var det hela igång,

egentligen som två parallella projekt men med samma syfte, mål och aktiviteter och med samma ordförande Christian Pleijel, projektets initiativtagare och eldsjäl.

Ålänningar och åbolänningar skulle arbeta sida vid sida och även lära av varandra.

Aktiviteter

Våren 2009 anställdes en verklig cykelentusiast som projektledare på den finska sidan: Martti Nilsson. Nilsson och Pleijel har cyklat hundratals kilometer längs land- och sjövägar, iakttagit, antecknat och dokumenterat cykelvägar, säkerhet, skyltning, service och priser.

Projektet har två år i rad givit ut en (mycket populär) cykelkarta i 30 000 ex. Den visar åtta olika cykelrutter genom skärgården och ger på tre språk översiktlig information, länkar och telefonnummer till områdets turistorganisationer.

Projektet har deltagit i mässor tex GO EXPO, TUR-mässan, MATKA och Meet Finland, har ordnat återkommande träffar med turistföretagare samt har uppvaktat pressen vilket har givit ett stort antal artiklar både hemma och utomlands.

Projektets resultat

Nu är projektet i mål. Den 25 oktober 2011 hölls det avslutande styrgruppsmötet. Vad har åstadkommit under dessa två år? Jo:

- Cyklandet har något ökat från 2 032 cyklar på Ringvägen och 10 129 på Åland år 2008, till 4 231 cyklar på Ringvägen och 10 357 på Åland under år 2011.
- Turistbranschens cykelservice och cykelutbud har ökat markant tex med: cykeluthyrning "drag and drop" (låna cykeln på en plats och lämna den någon annan stans).
- Cykelpaketresor: saaritours.fi/Saaristo, nagu.net/vastergard, merireitit.fi, Turku Touring: "Cycling Holidays" och Travel Experience: "Island Hopping by Bike" (inklusive att man får sitt bagage flyttat med bil).

Cykelturism

- Goda betyg i uppföljningar, mätningar och media.

Cyklisterna använder nu i medeltal 80€/person/dygn, vilket för en cyklande familj om fyra personer innebär 320€/dygn. Det finns femdagars cykelpaket till vår destination som kostar lika mycket per person som en vecka vid Medelhavet.

Tack storasyster

Projektet har varit möjligt tack vare finansiering från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, Åbo stad, Gustavs kommun, Nådendals stad och Svenska Kulturfonden på den finska sidan, Ålands skärgårdsnämnd, skärgårdskommunerna Brändö, Kumlinge, Sottunga och Kökar samt Turistförbundet på den åländska sidan.

Den finska finansieringen har varit större än den åländska, vilket motiverats med att antalet cykelturister, antalet turistföretag, antalet genomförda aktiviteter och mediepåverkan varit större. Ett stort och ett litet projekt har arbetat sida vid sida med gemensamma mål, det mindre har blivit möjligt tack vare det större. Tack storasyster! ♦

▼ Christian Pleijel tycker om att cykla.

Artikelförfattaren

Christian Pleijel är företagare och konsult som bor på Kökar och arbetar på distans med trafikplanering, organisations- och ledarskapsfrågor. Han är medborgare i Finland, Sverige och Frankrike – dvs europé.

Pleijel var åren 2006-2010 skärgårdsutvecklare och sekreterare i Ålands skärgårdsnämnd. Han tycker om att cykla och skriver flitigt på sin blogg www.pleijel.ax.

Adress: Överboda, AX-227 30 Kökar

Tfn: + 358 (0)18-55923 / +358 (0)457-342 8825

e-post: christian@pleijel.ax

En reportagebok om landet utanför

TEXT: HÅKAN EKLUND

Det finns en stark efterfrågan på mer storstad både i Sverige och i andra delar av världen. En efterfrågan som är större än vad de existerande storstadsområdena kan tillfredsställa.

En dag under 2008 stod det klart: för första gången i mänsklighetens historia bor det fler människor i städer än på landsbygden! Många har heller inget annat val, urbaniseringen är en av mänsklighetens ödesfrågor. Nu flyttar även afrikanerna till städer skriver Kristina Mattsson i reportageboken "Landet utanför" med underrubriken "Ett reportage om Sverige bortom storstaden", som kom ut 2010. Hon skriver att storstäder inte längre är beroende av någon inflyttning för att växa, de växer inifrån. Det är här där den unga och fertila delen av befolkningen hittas, och det är här tillväxten sker. Också den ekonomiska.

ÅR 1870 BODDE drygt 80 procent av svenskarna på landsbygden, sen började det hända saker. Den tekniska utvecklingen, järnvägarna, industrialiseringen och ett stadigt minskande behov av arbetskraft i jord- och skogsbruk skapade städerna. I mer än etthundra år har därefter en massiv folkflyttning från land till stad pågått. Under 1960-talet bytte var fjärde landsbygdsbo i Sverige livsform, alltså från landsbygd och skärgård till tätort och stad. 1970 ansåg man att den egentliga urbaniseringsprocessen

var avslutad, då bodde 80 procent av svenskarna i tätort. Men sedan dess har flyttningen fortsatt, nu också från mindre tätorter och småstäder till de större städerna och regionerna kring dem.

Sedan mitten av 1990-talet har det som kan visa sig vara en slutlig tömning av hela trakter tagit sin början; i 200 av Sveriges 290 kommuner minskar befolkningen och ingen vet vad det kommer att få för konsekvenser i framtiden. Nu bor 84 procent av Sveriges befolkning på en yta som upptar drygt en procent av landets yta; hur är det männe i Finland?

TROTS ATT DET HANDLAR om en gigantisk förändring av samhället som pågår framför näsan på oss alla, så pågår den utan någon debatt, skriver Kristina Mattsson.

Landsbygden har blivit ett "icke-tema" och bristen på politisk vilja att påverka utvecklingen är påfallande. Dessutom utgör medierna ingen motkraft; många journalister har själva flytt från landsbygdens sociala kontroll och uppnått en personlig frihet innanför tullarna i Stockholm. Alla vill ha en levande landsbygd, men ingen vill bo där åretom!

I reportageboken reser Mattsson runt i Glesbygdssverige, bortom storstaden. I faktspäckade kapitel delar hon med sig av sina iakttagelser. Hon möter samhällen som kippar efter andan, och hon möter samhällen som kaxigt expanderar. Varför blir vissa orter ödebygder medan andra lockar till sig folk? – frågar hon sig. Varför spirar kreativiteten i vissa kommuner medan andra är som förlamade? Hon intervjuar politiker, lokalbefolkning och forskare – och efterlyser en mer engagerad regionalpolitik, speciellt efter att hon sett hur man gör i grannlandet.

HON TAR NÄMLIGEN steget över till Norge där en helt annan värld möter.

Här är utropet "Heile landet i bruk" så djupt förankrat i folksjälén att det inte är något speciellt med det. Norska kommuner har lokal beskattningsrätt på fastigheter och industrier, vattenkraft inbegripna. De kommuner som har det sistnämnda är rika.

I nordligaste Norge är arbetsgivaravgiften satt till noll, detta har betytt mycket för att bibehålla och skapa arbetstillfällen i glesbygden. Ungdomar med utbildning får sina studielån avskrivna med tio procent för varje år de bor i ett stödområde; mellan 5000 till 7000 personer utnyttjar årligen denna möjlighet. Dessutom får de olika skattefördelar, högre barnbidrag och lägre energikostnader.

Ändå är huvudtrenden samma i Norge som i Sverige, många flyttar från landsbygd till storstadsområden. Alltså handlar tätortssuget inte enbart om ekonomi och jobb.

I BOKEN ÅTERKOMMER Kristina Mattsson till turismen som anses vara den enda tillväxtnäringen för många i glesbygd, och konstaterar att turisterna **inte** vill ha lugn och ro. Via en massa intervjuer kommer hon fram till att det är en innehållslös klyscha.

Turisterna vill vara där andra turister är och helst där det är fler turister än lokala. De vill shoppa och konsumera! De vill handla det som är nischat mot just den grupp de tillhör, eller snarare, den grupp de drömmer om att tillhöra, tex skidkläder för extrem skidåkning i Åre, keramikpottor och designkläder i linne i Österlen.

Att små, lokala turismsatsningar har svårt att hävda sig i denna globala och galna konsumtionskultur har många orter fått inse.

Hon skriver att nyckeln inte alls är unika naturvärden, den fungerar bara som en kuliss och bakgrundstavla till shopping, glasskiosker och restauranger. Jakten på det orörda och genuina måste gå att kombinera med shopping, bekvämlighet och trygghet. De framgångsrika turistbygderna arbetar därför med följsam anpassning till den globala konsumtionskulturen.

Som ett exempel tas skidorten Åre, vars framgång ligger i att man lyckats väldigt väl med denna anpassning och blivit mer exklusivt och mer stockholmskt än Stockholm själv!

På topplistan över de tolv sevärdheter som drar mest folk i Sverige ligger åtta i Stockholm och Göteborg, dvs i storstäder.

REPORTAGEBOKEN "Landet utanför" ger inga färdiga svar och den ger en ingen sinnesfrid heller.

Istället skapar den en massa frågor: Vad har hänt med människan, med attityderna, med samhället och politiken? Vad är det som har gått fel?

Och det handlar inte bara om avsaknad av arbetsplatser i glesbygd, lika mycket handlar det om livsstil och värderingar. Var man vill bo (och shoppa ...), i vilka kretsar man vill ses.

Om aktivitets- och kulturutbud. Om bekvämlighet.

I EN RECENSION av boken "Landet utanför" i en rikssvensk storstadstidning skriver recensenten, som själv flyttat in till stan från landet, att han hellre ser sin son växa upp med mjuka och sociala värden i stadsmiljö, än med den trångsynta machokultur i den landsbygd han lämnat bakom sig, som präglades av konservatism, intresse för skjutvapen, motorfordon och maskiner. Där alla förväntades tycka och tänka på samma sätt.

Han skriver att den urbanisering som hans son nu genomgår, sker på bara en generation. Den är inte heller någon revolution, utan helt enkelt evolution – tillägger han.

FÖRSTÅ ALLA de som bor i "landet utanför" dessa signaler? Att lokal trångsynthet där alla förväntas tycka och tänka enligt bygdens normer inte precis lockar till inflyttning, eller stoppar utflyttningen. Att "oliktänkare" mobbas i utpräglade agrara glesbygdsmiljöer, är ingen nyhet. I en tätort med liberalare värderingar upplevs anonymiteten som en stor personlig frihet. Det finns mycket i boken "Landet utanför" som också känns igen i Finland. Frågan infinner sig: har en motsvarande bok skrivits om vårt land? Eller om Svenskfinland?

Om inte, så borde den med det snaraste skrivas. Gärna med ett förslag till en handlingsplan. Inte skall vi väl låta landsbygd och skärgård tömmas för att "landet utanför" blivit ett icke-tema! ♦

Fotnot

Författaren och journalisten Kristina Mattsson tilldelades Wendelapriset 2010 för bästa socialreportage för boken "Landet utanför – ett reportage om Sverige bortom storstaden".

Motiveringen lyder: För ett mycket omsorgsfullt dokumenterat, väl gestaltat och ögonöppnande reportage

▲ Kristina Mattsson. © Cato Lein.

om urbaniseringens konsekvenser för "landet utanför", där författaren lyckas med att konkretisera en fråga som i synnerhet för de flesta storstadsbor varit ett abstrakt problem, sedan länge förpassat till medieskugga.

Wendela Hebbe introducerade socialreportaget i svensk press i Aftonbladet på 1840-talet. Därför delar föreningen Wendelas vänner varje år pris för bästa socialreportage publicerat under året. Prissumman är på 40 000 kronor.

Landet utanför – ett reportage om Sverige bortom storstaden

208 sidor / Pocket
Författare: Kristina Mattsson
Utgivare: Leopard förlag
ISBN: 978-917-3433-56-3
Utgivningsår: 2010
Cirkapris: 45 SEK

En unik tidsresa i bilder

TEXT: HÅKAN EKLUND

Under åren 1910-1962 verkade Erik Hägglund (1884-1962) som landsbygdsfotograf i Vörå i Österbotten.

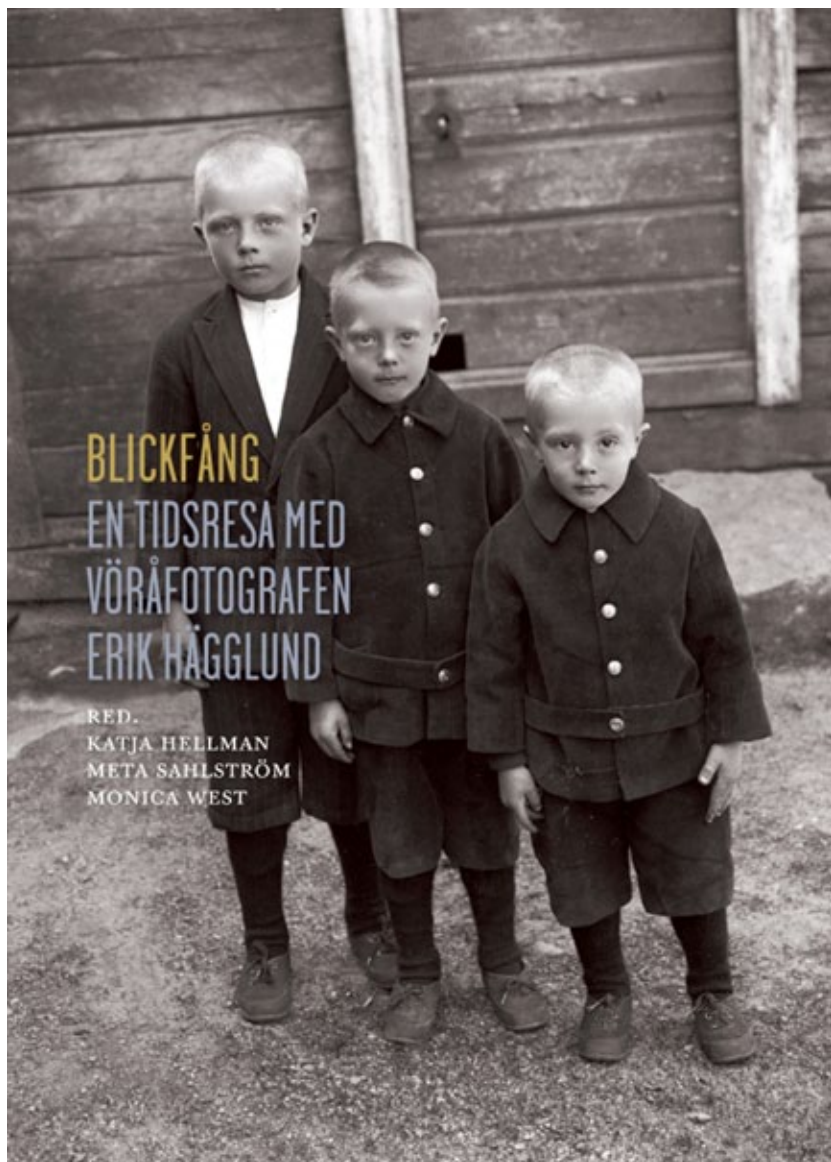
I boken *Blickfång* – en tidsresa med Vöråfotografen Erik Hägglund (2010) som getts ut av Svenska Litteratursällskapet i Finland, får vi en unik inblick i hans digra fotosamling via bilder som visar hem och boende, arbete och näringar, klädsel, fester och högtider, skolor och föreningsliv i en tid som varit.

BOKEN berättar om Erik Hägglands bakgrund, liv och karriär som fotograf och om arbetet i ateljén som blev hela familjens arbetsplats. I boken diskuteras också hur hans fotografier används som forskningsmaterial och om arbetet med arkiveringen av den omfattande fotosamlingen. Hägglands geografiska verksamhetsområde sträckte sig vissa perioder över hela kustområdet mellan Nykarleby i norr och Närpes i söder.

FÖR DAGENS prylbortskämda digi-generation ger boken en hälsosam inblick i verksamhetsförutsättningarna för en ung fotograf ett sekel tillbaka – som samtidigt påminner oss om den hisnande teknologiska utveckling som vi gått igenom.

Men märk väl: de bilder som Erik Hägglund började ta med sin egenhändig tillverkade ateljékamera 1910 är kvalitativt och konstnärligt sett lika bra som de bilder som dagens fotografer producerar!

Självporträttet av Erik Hägglund på bokens titelblad, taget för 100 år sen,

som visar en ung och ståtlig fotograf i sin första enkla brädsjulsstudio, är ett bevis så gott som något.

LIKSOM MÅNGA andra österbottenska ungdomar reste Erik Hägglund i början av 1900-talet till Härnösand

i Sverige för att säsongarbeta. Som målارlärling utförde han bl a målningensarbete i en fotografiateljé, som blev hans första möte med fotografering och fondmåleri. Här väcktes hans intresse för fotokonst. När han 1909

återvändande för gott till Vörå var han fast besluten om att börja fotografera mot förtjänst. Hans första fotoateljé som var ett anspråkslöst och ofodrat brädsckjul vid landsvägen i Rökiö stod färdigt våren 1910, ett stenkast från Vörå folkhögskola.

Den enda utrustning han hade råd att köpa var ett objektiv (35 mk). Kamerahuset, förstöringsapparat, stativ och övrig utrustning tillverkade han själv! Förstöringsapparaten fungerade med hjälp av en karbidlampa som brann med en kraftig vit låga. Under det första året tog han emot kunder under åtta månader, från öppningen den 1 maj 1910 och till årets slut. I detta skjul jobbade han de första två åren; år 1912 hade han sitt bostadshus färdigbyggd och då flyttades ateljén dit, där den sen kom att fungera de följande femtio åren.

DEN NEGATIVSAMLING som producerades i detta hus kom att omfatta

ca 40 000 fotoplåtar, donerades till Svenska litteratursällskapet's Folkkulturarkiv (FKA) i Helsingfors 1972.

Det var ingen enkel uppgift för arkivarien Bo Lönnqvist och stipendiaten Ivar Nordlund att i juni 1972 bära ner materialet från ateljéns vind i Rökiö, Vörå för transport till Helsingfors. Det rörde sig om tre kubikmeter material i små kartongaskar. Berättelsen om den räddningsaktionen är i sig läsvärd; i Närpes brast transportbilens hjulaxel och blev stående över veckoslutet, men fotokatten nådde till slut Fabiansgatan i Helsingfors.

Sen följde decennier av jobb med att skanna in, registrera och identifiera personerna på bilderna. Fram till 2007 har anordnats identifieringstillfällen i Vörå, Maxmo, Oravais, Härmä och Vasa. Ett enormt arbete.

EFTER TIO ÅRS ARBETE har över 30 000 fotografier gått igenom och registrerats i traditionsarkivets bilddatabas.

Samlingen som är en kulturskatt av oersättligt värde flyttades till Österbottens traditionsarkiv i Vasa 1998-99, dvs tillbaka till regionen.

Via bilderna i boken får vi en unik inblick i människornas boendemiljöer, arbete och fritid, vardag och fest. Största delen av bilderna är tagna i Vörå och angränsande socknar. Via dessa lokalhistoriska bilddokument kan vi följa de stora förändringar som landsbygden i Finland genomgick under 1900-talets första hälft, hur det traditionella och det moderna länge levde sida vid sida.

Idag är förstås många av de miljöer och folkliv som bilderna visar, borta för alltid. Bilderna som valts ut för boken visar några stora ämnesområden som finns dokumenterade i samlingen och följer en imaginär livsvandring genom landsbygdens uttryck och bildspråk. Tyngdpunkten är lagd vid bygdefotografernas glansperiod, tiden innan kamerorna blev vanliga i hemmen. ♦

Blickfång. En tidsresa med Vöråfotografen Erik Hägglund

287 sidor / Inbunden

Red. Katja Hellman, Meta Sahlström och Monica West.

Utgivare: Svenska Litteratursällskapet i Finland.

ISBN: 978-951-583-216-0

Utgivningsår: 2010

Cirka pris: 32 euro

En stund i naturen

TEXT: HÅKAN EKLUND

”Hitt bootsi viisar hor ja opplever natuure åkring me. Ja ha holdi åpåå å fotografeera natuure i ongefäär tiie åår, å ja fösööker ti fåå taag i he som man kan kall stämning.”

Så inleder Jan Björk i Såka, Karleby förordet, på dialekt, sin första naturfotobok ”En stund i naturen” som han gett ut på eget förlag. Bildtexterna i boken är på fyra språk: dialekt, svenska, finska och engelska.

DETTA MED ATT skriva på dialekt, ljudenligt, är både skojigt, värdefullt och intressant! De österbottniska dialekterna är ju så levande och rika, och uttrycken är fyndiga. Som när Jan i förordet beskriver hur bokiden kom till: ”Ja fik inspiration ti bootsi tack vari Anna Malin, såm tykt et ja sko dsera naating me bildarkiive miin. Tå byrja ja fondeer på e så e knaka i hövå, såstee vaalt hitt bootsi,” är ju betydligt färgstarkare än versionen på standardsvenska: ”Egentligen fick jag inspiration till boken tack vare Anna Malin, som tyckte att jag skulle göra något av mitt bildarkiv. Så började en tanke växa fram och den bok du håller i den hand är resultatet”, som känns så mycket mera avslaget.

TROTS ATT DET ÄR dialekttexten som gör mig helt lyrisk och får rotation på smilbanden, är detta en naturfotobok där det är bilderna som gäller. De är tagna under olika årstider från naturströvtåg i Karleby med omnejd,

det vill säga i Jan Björks hemmamarker. Att han är en erfaren och kunnig naturfotograf står alldeles klart; speciellt gillar jag vinterbilderna – och bildtexterna. En vinterbild av en sparvuggla i en torrtall har följande bildtext: ”Om e gaar tröuft me jagase så har e gambel sankkona från hööste ti taa till” (Ifall det går trögt med jakten brukar den ha skåpmat från hösten att tillgå). Sparvugglan är ju känd för att lagra byten i holkar och håligheter. I ornitologkretsar är det ju välkänt att en supersällsynt rubinnäktergal hittades i ett byteslager i en holk i Karlebytrakten för ett antal år sen, när ringmärkaren som satt upp holkarna gick sin holkrunda.

BOKEN ”En stund i naturen” har bra layout, bra tryckkvalitet och trevligt liggande format. Att inte alla bilder har bildtext är kanske en smaksak, visst underlättar (avsaknaden) ombrytningen, layouten och bokproduktionen, men personligen skulle jag nog helst se en text för varje bilduppslag. Det är ju inte alla förunnat att veta vad

bilderna visar. Och för att förstärka det ”lokalhistoriska” värdet, skulle man gärna veta var bilderna är tagna – alla odlingsområden, bäckar och skogsbackar har ju sina egna namn, som oftast bara markägarna och lokalbefolkningen känner till.

JAN BJÖRK är också medlem i den nybildade finlandssvenska naturfotoföreningen BioFoto Finland och är en aktiv bildutställare på gallerier i det österbottniska kustlandet. ”En stund i naturen” kan beställas direkt via upphovsmannen på www.janbjork.com ♦

En stund i naturen. Foton från Karleby med omnejd

112 sidor, 30x20 cm
Författare: Jan Björk
Utgivare: Eget förlag
Cirkapris: 35 euro

Nya Skäriboken upptäcker östern

TEXT: THURE MALMBERG

För snart tio år sedan gav Hufvudstadsbladet ut reportagesamlingen Skäriboken med Stefan Lundbergs text till Cata Portins bilder. Boken blev en succé.

Nu har Lundberg på eget förlag följt upp den med Nya Skäriboken i samarbete med fotograf Kristoffer Albrecht, som också svarar för den grafiska formgivningen. Boken bygger liksom den tidigare på en sommarserie i Hufvudstadsbladet

DEN STÖRSTA SKILLNADEN jämfört med versionen från 2002 är att man nu upptäckt skärgården i öster. Det är helt klart att Lundberg som textförfattare känner sig mer hemma i vattnen kring Nötö än öster om Helsingfors, men ambitionen att våga sig österut är värd en applåd.

Länge har den östra skärgården fått spela andra fiolen i jämförelse med lederna och holmarna i Åbolands skärgård. Visst är den östra arkipelagen blygsammare i storlek men upplevelserna behöver inte bli sämre för det. Jämfört med presentationen i Hufvudstadsbladet senaste sommar, där reportagen från Pelling och Pörtö i Borgå skärgård rördes ihop, är boken en njutning med härliga bilder i bra tryck.

KRISTOFFER ALBRECHT har sina rötter i Lovisa där hans fars farfars farfar Fredrik Albrecht (1795-1863) var skeppare på paketen (eller sumpen)

Österstjernen, som kan betraktas som en av våra första Sverigebåtar. Påpassligt nog har dagens Albrecht också fotograferat dagens version av Österstjernen, ett nytt och vackert replikbygge, insnöat i isen.

Den bilden ger karaktär åt kontinuiteten i boken. Samtidigt kan läsaren leva sig in i hur den första Österstjernen efter kanske tre-fyra lyckligt genomförda seglatser från Lovisa till Stockholm frös in halvvägs på säsongens sista resa. Sen var det bara för passagerarna att söka sig i land i väntan på våren eller på annat sätt ta sig över Ålands hav.

Lundberg & Albrecht börjar sin odysse på Aspö utanför Kotka där de klättrar upp i kyrktornet och besöker butiken. Nästa stopp blir vid (Pyttis) Fagerö, en vänlig ö med mycket sand. Så fortsätter man västerut till Pelling och texten inleds med citat ur Solveig von Schoultz skildringar av sina barn-domssomrar där. Hela Pelling sjuder av liv:

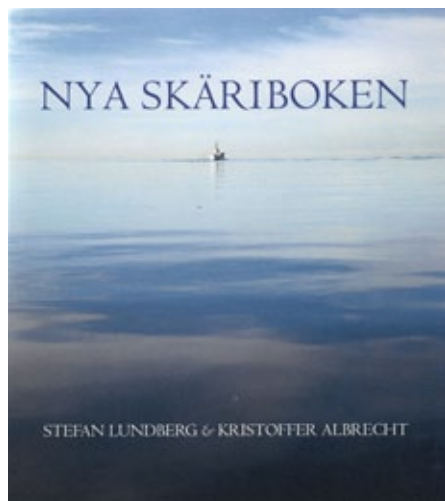
”Inte klagar vi! Vi rår om oss själva”

Det säger fiskarparet Johanna och Jörgen Kellgren som säljer fisk vid öns samlingsplats Benitas café.

I SKÄRGÅRDSBUTIKEN Söderby Boden får läsarna också träffa öns energiska handelsman Erika Virkkunen som satsar på att hålla den gamla butiken vid liv och utveckla den.

Också ända ut till Tove Janssons Klovharun, som visas av Toves brorsdotter Sophia Jansson, tar sig Lundberg och Albrecht.

Det sista stoppet i österled är Pörtö i Borgå. Sibbo skärgård längre i norr och väster får förbli en vit fläck på läsarnas karta, även om Simalö eller (Sibbo) Fagerö också kunde ha varit värda ett besök. De två öarna representerar dagens skärgårdsproblematik:

Simalö kämpar för att förbli levande skärgård året om och Fagerö en sommaroas för helsingforsare.

Men av Pörtö blir Lundberg betagen, även om han förlorar sig i historiska detaljer. Samtidigt glömmer han att ön ingalunda bara varit en fiskarbas – eller för den delen ett tillhåll för sjörövare – utan ett tjänstemannasamhälle med statens lotsar, fyrvaktare och to m tultjänstemän med en egen station, som efterföljarna sjöbevakarna nu övergivit.

Att i ett aktuellt reportage missa dagens stora frågor på Pörtö: sjöbevakningens bortflyttning, den fria förbindelsetrafiken till fastlandet och det nya stora fritidsområdet på det krigstida fortets marker verkar besynnerligt.

I ÖVRIGT kapitulerar jag för Nya Skäriboken inte bara som en skönt eskapistisk vinterläsning i kyla och mörker, utan som en inspirationskälla till egna upptäckter när isen igen en gång går.

Lundberg väljer ofta ett litterärt anslag där han följer exempelvis Arvid Mörne och Benedict Zilliacus i kölvattnen. Det

känns tryggt att i sällskap med dem följa Lundberg och Albrecht till hemvana vatten vid Högsåra, Helsingholm, Björkö, Vänö, Aspö, Jurmo, Utö och Nötö. I ett kapitel inlånat från den första skäriboken får vi också möta Lundbergs barndomsparadis Bånholm med solvarma klippor och pojkäventyr.

SKÄRGÅRDSPROBLEMATIKEN

konkretiseras på Jurmo – där Jurmo-Pers nyfödda sonson Karl Emil Anton nu innebär löfte om nytt liv på ön – så här:

”– Turismen har fört med sig att folk kan bo i skärgården. Men rytmen är numera så annorlunda. Tur att hamnen ligger så långt från byn. Turisterna stör inte, men de är så många och vi är så få, säger Agneta Andersson, som skrivit boken ”Jurmo by – närmast havet”.

– Kontrasten mellan vinter och sommar är enorm. Tusentals på en månad och sedan ingen alls.”

Gärna skulle man se en fortsättning på temat: också Åland och Västkusten kunde ge Lundberg & Co inspiration och material för fler fascinerande böcker. ♦

Nya Skäriboken

202 sidor / mjuka pärmar

Författare: Stefan Lundberg

Bild och layout: Kristoffer Albrecht

Utgivare: Scoop Kb & F:ma Kristoffer Albrecht

ISBN: 978-952-67142-2-6

Utgivningsår: 2011

Cirka pris: 35 euro

Artikelförfattaren

Thure Malmberg är journalist

Adress: Centrumgränd 1 A 3,
01150 SÖDERKULLA

Tfn: +358 405 93 6269,
+358 9 2728 379

e-post: thuremalmberg@yahoo.se

Folkets Dagblad 2011

På Folkets Dagblad råder det aldrig någon nyhetstorka. Leif Sjöström låter oss än en gång få ta del av nyhetsårets höjdpunkter, speglade genom hans träffsäkra humor. Folkets Dagblad 2011 avhandlar bland annat Sannfinländarnas frammarsch, riksdagsvalet, krisen i euroländerna och den aviserade kommunsammanslagningen. Folkets Dagblad trycks i år för första gången i färg.

Folkets Dagblad är ute i bokhandeln i början av december.

Från Nylanders horisont

Kommunreformen kallar, hör skärgården?

© Marcel Hägglund

Vi står i beråd att fylla alla oskrivna blad i följetongen om kommun- och strukturreformen. Inledningen är redan skriven i form av regeringsprogrammet. Den process som så småningom kommer igång kommer att vara smärtsamt svår på många håll. Men samtidigt är det ett författarskap med en fascinerande framtidsorientering vi nu tar oss an.

VI HAR ATT VÄLJA mellan att se om glaset är halvtullt eller halvtomt. Vi kan likaså välja mellan att agera eller blott reagera. Min bedömning är att det här är ett författarskap som inom loppet av några år kommer att avslutas. Författarna i form av sittande regering menar allvar.

Det var nödvändigt att få in skrivningar i regeringsprogrammet som medger undantag från hu-

vudregeln om starka primärkommuner som kan ta hand om också delar av specialsjukvården. Undantagen kan handla om långa avstånd, skärgårdsförhållanden eller språkliga förhållanden. Alltid då man skapar nya strukturer som skall gälla i hela landet, är det mindre helheter såsom skärgården, som lätt blir lidande. Allt som är smått blir mindre ju större sammanhangen man hänförs till är.

I SKRIVANDE STUND vet vi ännu inte vilka kriterier som kommer att styra författarskapet. Vi vet att huvudförfattarna menar allvar – Finlands kommunkarta kommer att ritas om för att vi i framtiden skall kunna garantera lika god service i alla kommuner.

Intrigerna i följetongen borde rimligtvis handla om servicen. Vilken typ av service kommer vi att behöva om tio-tjugo år? Vilka är de par av händer som skall vårda oss i ett Finland där befolkningen åldras i en takt som nästan saknar motstycke inom den europeiska unionen? Det föds alldeles för få barn i vårt land. Hur skall allt färre klara av att skapa service för allt fler vårdbehövande äldre? Borde inte behovet av service definiera kommungränserna?

Intrigerna, de förlamande svårigheterna och orsakerna till sår som kommer att vara om inte blödande, så åtminstone öppna, kommer att förorsakas av kommungränserna. Redan nu, innan vi fått kriterierna för hela reformen, debatteras med gränslös frenesi på sina håll just det vi inte borde fokusera oss på – gränser. Då den första åsiktsyttringen formulerats om kommungränsen har vi den politiska agendan definierad. Efter detta handlar debatten om eventuella fusioner istället för servicen och hur den bäst utformas på sikt.

FÖRHÅLLANDENA SOM råder i skärgården måste aktivt lyftas fram i debatten om det nya Kommunifinland. För att skapa förståelse för och insikt i vad som behövs i skärgården idag och framför allt imorgon. Lokala beslutsfattare är med om att skapa de rätta förutsättningarna för att bo och leva i

skärgården året om och den här aspekten får inte hamna i skymundan i diskussionen. Vi måste gång på gång förtydliga, berätta och också ställa krav.

Beroende på kriterierna för reformen kan det bli aktuellt att aktualisera undantagen. Om skärgårdsförhållanden eller de språkliga aspekterna, eller en kombination av bägge, så kräver är det nödvändigt att vi har den här livbojen. Förhoppningsvis kan vi utforma kommuner som på ett så naturligt och logiskt sätt bildar en ny servicehelhet att vi inte behöver ta till undantagen.

I NÅGOT AV DE MÅNGA kapitlen som hör till följetongen om reformen kommer vi att få se en ny kommunallag utformas. Det blir intressant att se vilka nya instrument man inför för att garantera medborgarinflytandet då kommunerna blir större. Är det så att vi i framtiden ser kommunalsinflytande enligt den stockholmska modellen? Eller kommer vi att uppleva helt nya instrument?

De kommunvisa ekonomiska kalkyler som kommer att utarbetas skall visa vägen för oss. Tidsaspekten borde vara avgörande, kalkylerna måste utformas så att de åskådliggör vilken kapacitet kommunerna har att möta servicebehovet också om tio-tjugo år. Vi vet åldersstrukturen och vilka krav den ställer på service. Kommunerna kan i viss mån påverka servicebehovet genom att satsa på preventiva åtgärder, fungerande primärhälsövård och genom att erbjuda service som ser till hela livssituationen. Ju tidigare man ingriper där problem finns, desto bättre mår individen och skattepengar sparas.

BEHOVET AV SERVICE förändras i takt med att samhället utvecklas. Titta bara på skoldagen och på hur den har förändrats. Idag skall vi kunna erbjuda exempelvis integrerad undervisning, modersmålsinriktad finska, assistenter och en tidsenlig adb-utrustning för att kunna garantera alla elever en jämlik start i livet. Vem talade för femton år sedan om familjevåldet och hur man på dagisar, skolor, hälsovårdscentraler och inom äldreomsorgen måste lära sig att identifiera våld och sedan också kunna erbjuda service för alla inblandade? Hur många kommuner kan erbjuda tjänster över nätet i tillräcklig utsträckning? Kommunernas ansvar för långtidsarbetslösa har likaså utökats och det krävs samarbete mellan olika myndigheter. Listan kan göras hur lång som helst.

Genom att analysera det ständigt föränderliga behovet av service, genom att titta på de kommunvisa siffrorna och på framtida åldersstruktur kan vi skapa ett mervärde i diskussionen om den framtida kommunstrukturen. För oss för vilka skärgården är en omistlig del av den kommunala, lokala verkligheten gäller det att påtala ytterligare ett behov av analys – hur påverkas servicen och medborgarinflytandet i skärgården av förändringarna? Samt vilka krav ställer de kommunala förändringarna på det nationella beslutsfattandet om resurstilldelningen för att garantera både service och inflytande i skärgården? I större kommunala helheter förstärks tex behovet av alla slags förbindelser.

FÖRÄNDRINGENS VINDAR håller på att blåsa upp ikapp med höststormarna. Ingen kan exakt säga hur kommunkartan kommer att se ut då den här riksdagsperioden om några år avslutas. Under hösten kommer kriterierna för reformen att presenteras. Utan kriterier är det omöjligt att föra en substansdiskussion. Uppgiften just nu är att skapa medvetenhet om att förändringar kommer att ske.

Skärgårdsförhållandena har genom århundraden tvingat skärgårdsborna till aktivitet för att klara vardagen och försörjningen av familjen. Då vi nu fyller de oskrivna bladen i följetongen om kommunkartan och servicen tror jag att skärgårdsbor och vänner av en levande skärgård måste välja att se att glaset är halvfyllt, inte halvtomt. Vi måste agera i vår sak, annars agerar någon annan och vi bara reagerar. Vi skall bidra till ett aktivt författarskap i alla kapitel, det skapar de bästa förutsättningarna för att skärgården behandlas väl när vi kommit så långt i författarskapet att vi skriver avslutningen. ♦

Kolumnförfattaren

Mikaela Nylander är riksdagsledamot och ordförande för Skärgårdsdelegationen.

Tfn: +358 (0)50 511 3029,

e-post: mikaela.nylander@riksdagen.fi

Sista bilden

Spithamn, Estland. © Håkan Eklund.

Itallskogarna ett stenkast från Spithamn i de gamla estlandssvenska bygderna hittas detta väningshus för hålbbyggare. Trädet är gammalt och minns ännu den tid när estlandssvenskarna levde och bodde här.

I detta träd turas spillkråkor, pärlugglor, rödstjärtar och allehanda skogsmesar om att bo. De tillhör det 30-tal specialistarter som är beroende av hålträd, som nitiskt skogsfolk putsar bort ur våra finländska skogar; en katastrof för många arter. I våra ekonomiskogar har vi ju inte råd med dylika träd. Det handlar om hur vi prioriterar vårt resursutnyttjande, där biologisk mångfald tycks väga lätt.

En halv kilometer bort svallar det öppna havet. Här finns ingen skyddande skärgård, den finska kusten är nästa.

Nästa nummer av Skärgård kretsar kring detta med jord, skog och vatten. Ålänningen Ralf Carlsson skriver om jord och skog som resurslandskap, med Åland som referens. Där berättar han om utnyttjandet av markerna genom tiderna.

En annan ålänning, Johan Franzén, skriver om vårfågeljakten, en gammal fångstkultur som blivit ett fritidsnöje trots att vårfågeljakten egentligen är förbjuden och trots att det går dåligt för både ejder och alfågel, som redovisas för i andra fackartiklar.

Eeva-Liisa Poutanen som är chef för gruppen för havsskydd vid miljöministeriet skriver om tillståndet i Östersjön i en stor artikel och Carl Haglund berättar om ett toppmöte mellan fonder och stiftelser kring Östersjön. Bland mycket annat. Missa inte numret. ♦

Håkan Eklund

Sista bilden